

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

**FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HISTORIE**

**JAN SLADKÝ KOZINA VE SVĚTLE ČESKÉ BELETRIE A
FILMU**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kristýna Mašlová

Historie se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 29. dubna 2019

.....
vlastnoruční podpis

Ráda bych touto cestou poděkovala Doc. PhDr. Janu Kiliánovi, Ph.D. za vedení této bakalářské práce práce a Peadr. Heleně Východské za cenné rady a kritiku. Děkuji.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINAL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

ÚVOD	2
1 HISTORIE CHODŮ U DOMAŽLIC	6
1.1 SLUŽBA KRÁLI	7
1.1.1 Královská privilegia	7
2 ZAČÁTEK NEPOKOJŮ	11
3 CHODSKO V ZÁSTAVĚ LAMINGENŮ	13
3.1 NOVÝ PÁN – WOLF MAXMILIÁN LAMINGEN	17
3.1.1 Újezd – kolébka rebelantů	19
4 SELSKÁ REBELIE 1692–1693	20
5 JAN SLADKÝ ŘEČENÝ KOZINA	29
5.1 POPRAVA – KONEC SELSKÉ REBELIE A ŽIVOTA JANA SLADKÉHO KOZINY	32
6 DRUHÝ ŽIVOT JANA SLADKÉHO KOZINY	33
6.1 OBRAZ JANA SLADKÉHO KOZINY V BELETRII	33
6.1.1 Božena Němcová	34
6.1.2 Alois Jirásek	35
6.1.3 Jaroslav Vrchlický	41
6.1.4 Regionální tvorba	42
6.2 OBRAZ JANA SLADKÉHO KOZINY VE FILMU	42
6.2.1 První pokus	43
6.2.2 Psohlavci 1931	43
6.2.3 Psohlavci 1955	43
ZÁVĚR	48
SUMMARY	50
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	51
SEZNAM PŘÍLOH	53
PŘÍLOHY	I

ÚVOD

„Lomikare! Do roka budeme spolu stát před súdú stolicí boží, hin sa hukáže, hdo z nás...“¹

Předkládaná bakalářská práce s názvem *Jan Sladký Kozina ve světle české beletrie a filmu* je zaměřena na rozbor beletristických děl převážně z doby národního obrození a kinematografických snímků s náměty selského povstání na Chodsku v letech 1662 až 1693. Pohled na nejznámější český historický román zabývající se dějinami Chodska od Aloise Jiráska – Psohlavci a stejnojmenného filmu v režii Martina Friče z roku 1955.

V podvědomí široké veřejnosti utkvěl výše zmiňovaný citát z románu Psohlavci více než skutečný příběh chodských sedláků v boji s vrchností. Rodné jméno „Lomikara“, zlého ryšavého šlechtice, téměř nikdo nezná. Tato práce má porovnat skutečné historicky doložené momenty s autorovou fantazií. V dobách národního obrození bylo velice časté, že čeští spisovatelé využívali pro tvorbu krásné literatury vybraná historická témata. Jako čtenáři si však musíme uvědomit fakt, že se jedná do značné míry o literární fikci.

Historie jako věda vůbec nechtěla připustit, že by příběhy národních umělců, lépe řečeno autorů krásné literatury, mohly sloužit coby historický pramen k pochopení sociálního života skupin obyvatelstva či výrazných „hlavních hrdinů“ různých historických příběhů. Teprve až v šedesátých letech 20. století se touto problematikou začínají zabývat historikové - především v Rakousku. V České republice se této tématice věnuje Marie Koldinská², která se krom literatury ve svých studiích zabývá i filmem. Mezi její stěžejní díla patří například publikace *Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic: Cesta intelektuála k popravišti z roku 2004* či nejnovější publikace *Bílá hora: Mýtus klišé - tradice* (2019).

Pro sepsání své bakalářské práce jsem se rozhodla věnovat pozornost jednomu z nejslavnějších Chodů, a to Janu Sladkému Kozinovi. Bezesporně jedna z hlavních osobností chodského povstání v letech 1692 až 1693 se zapsala do podvědomí českého národa především právě díky románu Psohlavci a následně díky jeho několika filmovým adaptacím.

Chodsko je pro spisovatele velice vděčná oblast a za místní lidovou slovesností sem přicházeli spisovatelé již v době romantismu. Slavní čeští spisovatelé, například

---

¹ JIRÁSEK, Alois. *Psohlavci*. Ilustroval Mikoláš ALEŠ. Praha: Dobrovský, 2014. Omega (Dobrovský). ISBN 978-80-7390-129-5. strana 240

² Docentka Marie Koldinská je jednou z předních českých historiček, spisovatelek a publicistek, která dnes působí na Univerzitě Karlově.

Karel Jaromír Erben, Božena Němcová, Alois Jirásek či Jaroslav Vrchlický, přicházeli do Domažlic a na Chodsko nasbírat novou inspiraci pro národní tvorbu. Jak tvrdí Eduard Maur ve své studii *Kozina a Lomikar*, chodská rebelie je pro období národního obrození ideální - jedná se o boj českých poddaných s německou vrchností, která jim vůbec nerozumí a chce jim sebrat jejich středověká práva, která dostali od českých králů. Byť nejznámějším beletristickým dílem zabývajícím se tímto tématem jsou Psohlavci, byla to právě Božena Němcová, která proslavila Chodsko i Kozinu³.

Ve své bakalářské práci sleduji několik cílů. Prvním cílem je podat ucelený, stručný přehled o Chodech na Domažlicku a popsat povstání, které mělo za následek popravu Jana Sladkého Koziny. Dalším z cílů je prezentace uměleckých děl a různých forem zpracování tohoto tématu, přičemž upřednostňuji samozřejmě krásnou literaturu a kinematografii jako dva nejpopulárnější žánry, a to od dob národního obrození do současnosti. V neposlední řadě byla mým cílem snaha poukázat na odchylky mezi skutečností a uměleckým zpracováním v nejslavnějších dílech, která překonala svou dobu.

Bakalářskou práci člením do šesti kapitol. První část čítající pět kapitol je ryze kompilační a popisná, vycházím v ní zejména ze studií docenta Františka Roubíka⁴ coby předního historika zabývajícím se danou tematikou. Významné pro moji badatelskou práci byly také studie a rozhovory s profesorem Eduardem Maurem⁵, předním odborníkem na historii západních Čech. Především jeho publikace *Kozina a Lomikar* z roku 1989 byla pro mne velkým faktografickým přínosem. Mnoho publikací použitých v popisné části této bakalářské práce jsou od regionálních autorů, především z obce Újezd⁶. Bohužel, novější publikace již nepřinesly žádné nové informace a velice často čerpaly z již zmiňovaných autorů Roubíka a Maura.

Ve druhé části své absolventské práce, kterou bych nazvala problémově orientovanou či aplikovanou, se věnuji přímo uměleckým žánrům reprezentujícím v literární a kinematografické formě chodské povstání v kontextu, jež se jejich prostřednictvím dostalo do povědomí celého národa.

---

³ <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/214452801400003/titulky> - 0:05:59 Eduard Maur

⁴ ROUBÍK, František. *Zápas Chodů za svobodu*. Praha: Společnost přátel starožitností československých v Praze, 1937

ROUBÍK, František. *Dějiny Chodů u Domažlic*. František Roubík. Praha: Ministerstva vnitra Republiky Československé, 1931

⁵ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989

⁶ Například publikace SLADKÝ, Václav. *Zastánci práv lidu chodského*. Domažlice: Sdružení chodského národopisu v Domažlicích 1948, či nejnovější NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. strana

První kapitola se věnuje původu a historii Chodů u Domažlic. V podkapitolách jsou uvedena jejich práva a povinnosti, služba králi i jejich výjimečné postavení v Českém království na konci 17. století. Za důležité považuji zdůraznit zde význam chodských privilegií a uvádím také jejich stručný přehled v tabulce, k jejímuž vytvoření jsem použila informace z publikací *Dějiny Chodů u Domažlic* od Františka Roubíka a z Chodské čítanky od Jana Františka Hrušky, Františka Teplého a Jindřicha Šimona Baara⁷. Druhá kapitola popisuje počátky chodského odporu a boje Chodů za ztracená práva. Stručně zde zmiňuji i dvě předešlé zástavy, a to rodu Švamberků v letech 1547 - 1572⁸, a následně i městu Domažlice v 1579 – 1561⁹. Popisované spory považuji za zárodek revoluce, která vypukne roku 1692.

V kapitole s názvem *Chodsko v zástavě Lamingenů* se dostávám k nejbolestivější historii Chodska v 17. století. Tato stať se věnuje příchodu rodu Lamingenů z Albenreuthu na Chodsko a způsobu nabytí těchto majetků. Pozitivní ekonomický vývoj, který s příchodem nových pánů nastal, je bezesporu zřetelný, ale i přesto mezi Chody a vrchností od počátku panovaly napjaté vztahy. Proto se v další části své práce věnuji „Lomikarovi“, čili Wolfu Maxmiliánu Lamingenovi, jeho hospodaření na Chodsku, společenskému a dvorskému životu i nelibosti vůči Čechům¹⁰.

V předposlední kapitole obecné části se orientuji na samotné chodské povstání, na jeho průběh. Snažila jsem se důsledně vybírat historicky doložené a pravdivé momenty celého odboje. Tato část práce je oporou pro rozbor beletristických děl. Jedná se o nejdelší popisnou kapitolu, která na základě odborné literatury popisuje celou akci, deputace za císařem do Vídně až po zatčení předáků povstání.

Závěrečná kapitola se věnuje životu hlavního reprezentanta chodské rebelie, Jana Sladkého Koziny, jeho usedlosti, ve které vyrůstal a následnému přestěhování se do nového gruntu, který nese jeho jméno dodnes. *Poprava – konec selské rebelie a života Jana Sladkého Koziny* je nejdůležitější podkapitolou obecné části. Právě touto částí chodského povstání se v rozboru slavných děl s tematikou chodské rebelie a následně popravy Jana Sladkého zabývám. Kratší podkapitola je věnována regionálním autorům zabývajícím se danou tematikou.

---

⁷ HRUŠKA, Jan František, František TEPLÝ a Jindřich Šimon BAAR. *Chodská čítanka*. Vyškov: F. Obzina, 1927. Obzinyovy tisky. s. 85 - 87

⁸ ROUBÍK, František. *Boj chodského lidu*, 1. vyd. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1962. s. 22.

⁹ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 9.

¹⁰ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 15

Problémově orientovaná část bakalářské práce se věnuje rozboru literárních děl Boženy Němcové, Aloise Jiráska a Jaroslava Vrchlického. První kapitola je věnována průkopnici tématu selské rebelie na Chodsku Boženě Němcové a její povídce *Historka o Kosinovy*¹¹, ve které poprvé zazněla výzva na boží soud, dále uvádím rozbor předního díla této bakalářské práce *Psohlavci*¹² od Aloise Jiráska a následně rozbor balady od Jaroslava Vrchlického¹³ - *Balada o smrti Jana Koziny*. Poslední kapitola se zabývá filmovým zpracováním již několikrát zmíněného románu *Psohlavci*, především snímek z roku 1955 režiséra Martina Friče. Pro potřeby komparace s jiným známým historickým dílem jej porovnávám s filmovou trilogií *Jan Hus, Jan Žižka a Proti všem* režiséra Otakara Vávry ze stejného období.

---

¹¹ NĚMCOVÁ, Božena. *Obrazy z okolí domažlického*. Praha: F. Topič, 1912

¹² JIRÁSEK, Alois. *Psohlavci*. Ilustroval Mikoláš ALEŠ. Praha: Dobrovský, 2014. Omega (Dobrovský). ISBN 978-80-7390-129-5

¹³ <http://www.rodon.cz/admin/files/ModuleKnihy/140-Selske-ballady.pdf> (31.3.2019 - s. 28.)

1 HISTORIE CHODŮ U DOMAŽLIC

O nejstarším raně středověkém osidlování jihozápadní hranice Čech nemáme žádné písemné doklady, a proto je pro historika velmi těžké určit původ Chodů. První historicky doložený dokument, který se o chodském etniku zmiňuje, je až listina Jana Lucemburského z roku 1325¹⁴. Zmínky o Chodech nalezneme také v *Kronice tak řečeného Dalimila*, ve které jsou první zmínky o obyvatelích jihozápadních Čech, které sám Dalimil nazývá Chody. Datovány jsou již do roku 1040, kdy Chodové měli podle kronikářského záznamu pomoci Břetislavu v boji u Brůdku proti římskému králi Jindřichovi III¹⁵.

Postupem času se objevilo několik teorií o původu Chodů, jejich národnosti a příchodu do Čech. Historik František Roubík ve své studii *Dějiny Chodů u Domažlic* zmiňuje tři možné varianty. První a zároveň nejméně pravděpodobná teorie je založena na domněnce, že Chody na jihozápad Čech přivedl z Polska kníže Břetislav již roku 1039 coby zajatce Hedčany¹⁶. Pomineme-li fakt, že by kníže dal zajatcům důležitý úkol střežit zemské hranice před Bavory, zarážející je také pomoc Břetislavovi v bitvě u Brůdku již rok po dokončení chodské kolonizace. Roubík také upozorňuje na typická chodská příjmení i jména vsí, které v sobě nenesou náznaky polštiny. S druhou teorií přichází doktor Jindřich Vančura v knize *Dějiny města Klatov*, kde příchod Chodů spojuje s tažením Přemysla Otakara II. z jižního Slovenska roku 1271. Podle Vančury se zde Přemysl Otakar II. inspiroval institucí hraničních strážců a zajatce ze Slovenska nechal usadit poblíž dvou stezek, které vedly v okolí Domažlic. Pro potvrzení této teorie nemáme žádné hmotné prameny a o velké kolonizaci ze Slovenska se nezmínili ani samotní Chodové v žádosti o privilegia o pouhých 50 let později¹⁷. V dnešní době historici odmítají fakt, že by Chodové přišli na území Čech teprve ve 13. století¹⁸.

Dnes se většina odborníků přiklání k teorii, že Chodové jsou kmenem slovanského původu, který se již v 9. století usadil v pohraničí podél Šumavy až k Plzeňsku¹⁹. V této

¹⁴ ROUBÍK, František. *Dějiny Chodů u Domažlic*. Praha, 1931. Sborník archivu ministerstva vnitra Republiky Československé. s. 22

¹⁵ DALIMIL, MARALÍK, Milan, ed. *Dalimilova kronika*. V Praze: Nakladatelství ELK, 1948. Národní klenotnice, sv. 31. s. 67

¹⁶ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*. Újezd: Obecní úřad Újezd, 2015. s. 10

¹⁷ ROUBÍK, František. *Dějiny Chodů u Domažlic*. Praha, 1931. Sborník archivu ministerstva vnitra Republiky Československé. s. 254

¹⁸ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*. Újezd: Obecní úřad Újezd, 2015. s. 10

¹⁹ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*. Újezd: Obecní úřad Újezd, 2015. s. 11

práci se budeme zabývat Chody, kteří se usídlili v okolí města Domažlice a zde v hradě měli až do 17. století svůj soud.

1.1 SLUŽBA KRÁLI

Výsadní postavení mezi poddanými v Českém království získali Chodové především díky řádnému plnění svých povinností. Hlavní úkol Chodů vyplival z jejich geografické polohy, jedná se o hlídání hranic v okolí Českého lesa především před Bavorsy. Ti podle dostupných pramenů velice často kradli dříví z českých lesů či vyháněli vysokou zvěř na bavorskou stranu. Krom hlídání hranic také pomáhali obchodníkům na obchodních cestách a dohlíželi na zaplacení cla městu Domažlice. Střežili především obchodní cestu z Řezna, která vedla přes Mnichov nad Lesy do Domažlic a dále pak do Plzně a Prahy. Tuto cestu lemovaly vesnice Postřekov, Klenci, Chodov, Újezd a Draženov. Delší obchodní stezka z Domažlic do Řezna šla skrz vsi dolního Chodska, tedy Lhotou, Pocinovicemi, Klíčovem, Mrákovem a Stráží²⁰. Veškerým cestujícím poskytli odzbrojený doprovod v okolí hranic.

V případě nebezpečí varovali obyvatele okolních vesnic pomocí ohňů, které rozdělali na nejbližším kopci. Chránili také hranice společně s domažlickými vojáky v období válek před vpádem nepřátel a stavěli zde barikády.

Obcházeli a hlídali také hraniční mezníky, aby je nikdo nepřemísťoval a hranice zůstaly zachovány. Celkově se jednalo o tři sta usedlostí, které se ve službě na hranicích střídaly²¹. Pro Chody bylo velkou ctí doprovázet krále na říšský sněm společně s jeho družinou.

1.1.1 KRÁLOVSKÁ PRIVILEGIA

Chodové a chodské vesnice byly majetkem krále a ten s nimi manipuloval dle svého uvážení, tedy zastavoval je či dědičně prodával do držení šlechtickému rodu. Tomuto kroku se však králové často bránili, raději jejich moc vložili do rukou purkrabímu, kterého si zvolili z příslušného rodu. Tento purkrabí sídlil v Chodském hradě v Domažlicích a pro krále vybíral daně a poplatky v naturáliích i peněžní podobě.

²⁰ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*. Újezd: Obecní úřad Újezd, 2015. s. 7

²¹ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 2

Služba, kterou Chodové vykonávali pro svého krále, byla velice časově, fyzicky i psychicky náročná, a z toho důvodu ji vykonávali pouze muži. Význam a náročnost této práce si uvědomoval i král a daroval Chodům práva, která běžný poddaný v době feudální neměl. Výsad obdrželi Chodové několik a veškeré si náležitě považovali a byli na ně hrdí. Jedna z nejvýznamnějších výsad bylo právo svobodně nakládat se svými statky, možnost volně se stěhovat a především přijímat i propouštět usedlé ze svých vesnic. Od běžného feudálního obyvatelstva se lišili výsadou provozovat volně řemesla či nechat své děti vyučit se. Za symbol svobody považovali Chodové užívání hraničního lesa k myslivosti a těžbě dříví. Nebyli ani omezeni v odběru piva, především z Domažlic, a dokonce mohli mlít a prodávat obilí²².

Kromě již zmíněných výsad král osvobodil Chody od placení cel a mýta²³. Vystavil pro ně přesně vyměřenou výši poplatků, kterou odváděli purkrabímu²⁴. Tato dávka byla stanovena králem a vrchnost neměla pravomoc tuto dávku navýšit.

Tyto výsady dostali Chodové od několika českých králů, kteří jim postupně potvrzovali jejich platnost. Úplně první a pro chodskou svébytnost fundamentální byla listina Jana Lucemburského z 16. března 1325, která dávala Chodům právo vytvořit si vlastní soud, podobně jako město Domažlice²⁵. Chodský soud měl jak soudní, tak správní pravomoc, dalo by se říct, že se jednalo o svého druhu městskou radu. Listina Jana Lucemburského se nám pochopitelně dochovala pouze v opisu, stejně jako následujících 24 privilegií.

---

²² NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 8

²³ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 5

²⁴ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 8

²⁵ ROUBÍK, František a Karel VÁCHAL. *Boj chodského lidu*. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1962. s. 13

Tabulka 1²⁶: popisuje soupis 24 chodských privilegií vydaných v letech 1325 až 1612²⁷

16. března 1325	Jan Lucemburský	Jmenuje 12 vesnic, kterým dává právo soudí, jako má město Domažlice
18. dubna 1332	Jindřich vévoda Bavorský	Potvrzuje Chodům privilegium Jana Lucemburského z 16. března 1325
4. říjen 1342	Karel IV.	Stanoví Chodům roční berní 24 hřiven stříbra
27. prosince 1360	Karel IV.	Potvrzuje privilegium z roku 1325
24. srpna 1388	Václav IV.	Zastavuje Chody Oldřichovi z Mírkova
12. června 1396	Václav IV.	Potvrzuje předešlá privilegia
14. června 1396	Václav IV.	Potvrzuje privilegium ze 4. Října 1332
2. května 1404	Václav IV.	Poručí domažlickému purkrabímu ²⁸ , aby Chody neutiskoval
11. května 1404	Václav IV.	Narizuje všem obyvatelům Českého království, aby neubližovali Chodům
3. ledna 1421	Zikmund Lucemburský	Dává chodovskou rychtu do zástavy Jaroslavovi z Blahotic
6. květen 1454	Ladislav Jagellonský	Potvrzuje předešlá privilegia
28. června 1454	Ladislav Jagellonský	Zastavuje chodovskou rychtu Buškovi z Vlkanova
31. prosince 1458	Jiří z Poděbrad	Potvrzuje předešlá privilegia
3. června 1465	Jiří z Poděbrad	Zakazuj všem ²⁹ utiskovat Chody
15. ledna 1478	Vladislav Jagellonský	Potvrzuje a jistí předešlá privilegia
28. září 1498	Vladislav Jagellonský	Potvrzuje Chodům držení rychty chodovské
14. března 1523	Ludvík Jagellonský	Osvobozuje Chody od placení cel a mýt
16. března 1549	Ferdinand I.	Potvrzuje předešlá privilegia
14. dubna 1567	Maxmilián II.	Potvrzuje předešlá privilegia
20. července 1570	Maxmilián II.	Povoluje Chodům vyplatit se ze zástavy Švamberků ³⁰
25. září 1578	Rudolf II.	Potvrzuje předešlá privilegia
25. března 1584	Rudolf II.	Potvrzuje list Maxmiliána II. 20. července 1570, dovoluje Chodům mít svého člena v radě města Domažlice
12. března 1612	Matyáš Habsburský	Potvrzuje reskriptem předešlá privilegia
18. června 1612	Matyáš Habsburský	Potvrzuje Chodům dosud přiznaná privilegia českých králů ³¹

²⁶ Tabulku vytvořila autorka na základě publikace Františka Roubíka – *Dějiny Chodů u Domažlic a Chodské čítanky* od Jana Františka Hrušky, Františka Teplého a Jindřicha Šimona Baara²⁶

²⁷ HRUŠKA, Jan František, František TEPLÝ a Jindřich Šimon BAAR. *Chodská čítanka*. Vyškov: F. Obzina, 1927. Obziny tisky. s. 85–87

²⁸ **Borši z Ryžmberka** – HRUŠKA, Jan František, František TEPLÝ a Jindřich Šimon BAAR. *Chodská čítanka*. Vyškov: F. Obzina, 1927. Obziny tisky. s. 86

²⁹ **Předešlím Plzni a Stříbru** – HRUŠKA, Jan František, František TEPLÝ a Jindřich Šimon BAAR. *Chodská čítanka*. Vyškov: F. Obzina, 1927. Obziny tisky. s. 86

³⁰ **Slibuje jim, že už nikdy více nebudou zastavováni** – HRUŠKA, Jan František, František TEPLÝ a Jindřich Šimon BAAR. *Chodská čítanka*. Vyškov: F. Obzina, 1927. Obziny tisky. s. 86

Výsady darované králem ovlivnily také samosprávu chodských vesnic. Seskupení jedenácti vesnic, tedy Újezda, Postřekova, Klenčí pod Čerchovem, Chodova, Draženova, Chodské Lhoty, Pocinovic, Starého Klíčova, Mrákova, Stráže a Tlumačova, bylo formálně považováno za jednotnou obec, která měla dokonce vlastní pečeť, prapor, a především vlastní samosprávu. Především pečeť se 14 hvězdičkami a prapor s párem plstěných bot³² Chody na první pohled odlišovaly od ostatních poddanských vesnic³³. Podle Miloše Novotného existuje jasný důkaz o podobě chodského praporu, a to na listině z roku 1543, kterou poslal Petr ze Švamberka falckému delegátovi při řešení otázky česko – bavorských hranic. Pár plstěných bot byl pro Chody typický, spolu s jejich názvem „Chodové“ poukazoval na jejich povinnost chodit po hranicích. Psí hlavu „vložit“ na chodský prapor až Alois Jirásek v roce 1881. Chodové sami si *psohlavci* nikdy neříkali, je proto nepravděpodobné, že by si do znaku dali právě psí hlavu. Navzdory tomu všemu se v německé studii J. A. Gabriela z roku 1864 objevila věta: „*Dává se jim přezdívka Psohlavci (Hundsköpfige), jež povstala z toho, že měli na svém praporci psa, věrného srážce domu.*“³⁴. Výjev psí hlavy se ukazuje až na obrazech z 18. století. Díky již zmíněnému románu přišel znak psí hlavy do povědomí obyvatel a roku 1895 se objevuje na oficiálním praporu Chodů³⁵.

Především díky velkým úlevám, které Chodové obdrželi od českých králů v jejich majestátech od roku 1325 do roku 1612, nabyli pocitu, že se stávají lidem svobodným i přes to, že v privilegiích o svobodném lidu nebyla ani zmínka. Chodové byli osvobozeni od roboty³⁶, jejich povinnosti se vztahovaly pouze k dovozu dříví k domažlickému hradu, ale tato pracovní povinnost byla rodem Švamberků převedena v 16. století na peníze³⁷. Privilegia se odvolávala jedno po druhém na ta předešlá. Pouze občas některý panovník

³¹ **Nemají být na újmu Rudolfova majestátu** – citace – HRUŠKA, Jan František, František TEPLÝ a Jindřich Šimon BAAR. *Chodská čítanka*. Vyškov: F. Obzina, 1927. Obzinovy tisky. s. 86

³² NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*. Újezd: Obecní úřad Újezd, 2015. s. 11

³³ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 5

³⁴ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*. Újezd: Obecní úřad Újezd, 2015. s. 12, přímá citace z publikace

³⁵ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 5

³⁶ *Jan Sladký Kozina*. Národopisná výstava Československá, autor neuveden, vydavatelství neuvedeno, dostupné SVK Plzeň, 1995, s. 6,

³⁷ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 5

upravil jejich znění. Příkladem může být Karel IV., který udělil Chodům roku 1332 úlevu na dani či král Ludvík Jagellonský, jenž zrušil pro Chody povinnost platit clo a mýto³⁸.

Králové chodskými vesnicemi disponovali především v zájmu královské pokladny. Při nedostatku peněz zastavovali chodské vesnice urozené šlechtě. První zástavy šlechtickým rodům proběhly již za Jana Lucemburského, Karla IV. a Václava IV. Od roku 1482 do roku 1572 měli Chody pod zástavou pánové ze Švamberka³⁹, poté až do roku 1621 spadali pod zástavu městu Domažlice. V době prvních zástav začaly vyplouvat na povrch první nepokoje, které vedly k povstání Chodů u Domažlic v letech 1692 až 1693. Panovníci osud zastavených vesnic nenechávali bez povšimnutí a časté stížnosti na šlechtu, především na ruinování jejich majetku, vyřešili často ve prospěch Chodů.

2 ZAČÁTEK NEPOKOJŮ

Příčiny selských válek na území habsburské monarchie v průběhu 17. století byly velice podobné – špatné zacházení s poddanými. Stejně tak to probíhalo i ve vesnicích v okolí Domažlic. Chodové, kteří v Českém království měli vždy výjimečné postavení, se nemohli smířit se svým sociálním úpadkem. V 16. století jejich služba králi pozbyla významu, jelikož bylo již pevně stanoveno hraniční pásmo, utichly drobné boje s Bavorsy a postoj panovníka k věrným strážcům hranic se změnil. Středověcí panovníci velice dbali na zvykové právo, naproti tomu v novověku se věřilo pouze listině s ověřenou platností. Právě zvykové právo, na kterém Chodové tolik lpěli, se stalo příčinou častých neshod se Švamberky v letech 1522 až 1572 a následně s Domažlicemi v roce 1579.

Veškerá zvyková práva, která Chodové běžně užívali, nebyla pevně zapsaná v žádném z majetků, které obdrželi od českých králů. Privilegia napsaná v latině neměla takovou pravomoc, kterou jim sedláci připisovali a s níž počítali. Velký problém s pochopením listin způsobila i negramotnost, která v 17. století stále trápila většinu venkova. Téměř žádný ze sedláků neuměl číst ani psát, jazyk vzdělanců ovládaly pouze vyšší vrstvy. Znění privilegií, jejich pravomoci si Chodové již z počátku špatně vyložili a díky zvykovému právu se již od 14. století toto znění předávalo z generace na generaci.

Důkaz o zvykovém právu, které se na Chodsko drželo, zmiňuje ve své kronice již Václav Hájek z Libočan, který datuje první svobody na rok 1040. Podle Hájka Chodové

³⁸ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 9

³⁹ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 2

dostali privilegium od knížete Břetislava I. za pomoc při bitvě u Brůdku proti králi Jindřichu III. Citaci níže uvedenou najdeme v Hájkově kronice na straně 294. „*T.č. předstúpili sú před kníže Břetislava muži polesní, kteříž sú záseky dělali, milosti od něho žádajíce. Břetislav jako pán milostivý, hned jest ty lidi osvobodil a na budúci věčné časy je svobodné svými listy učinil, tak aby oni i jich budúci žádnému žádným platem povinni nebyli, toliko aby lesuov a hor pilni byli, jestliže by kdy chtěli Němci do České zem vtrhnuti nepřátelsky, aby oni záseky dělali. a ti lidé až do dnešního dne slovu Chodové, od toho, aby po lesích chodili a od nepřátel opatrovali.*⁴⁰ Někteří Chodové se na toto milné tvrzení odvolávali i v 15. století.

Chodští sedláci si s nástupem novověku nemohli zvyknout na přístup svých pánů. Zvyková práva již nebyla tolerována a Chodové si na bezprávi stěžovali několikrát i u císaře. První informace o chodských velvyslancích ve Vídni máme dokonce již z roku 1558. Žádná z deputací se však nikdy nevrátila s kladnou odezvou a někteří skončili v šatlavě. Podle všeho nemohli pochopit, že jim nejsou uznávaná práva, která jsou na Chodsku zakořeněna již od 14. století a neviděli jiné řešení, než že se vyplatit za vlastní prostředky ze zástavy Švamberů císaři⁴¹.

Tato myšlenka vznikla kvůli sporu mezi Chody a Petrem ze Švamberka, který jako jeden z prvních pánů Chody při jednání odkázal do pozice bezprávných poddaných. Na odpor narazil hned roku 1546, kdy chtěl, aby s ním Chodové táhli do pole. Ve sporu našli Chodové zastání u císaře, který mladého Švamberka napomenul, že dle privilegií „*nemají být potahováni do žádného v nenáležitě a neobyčejné věci*“⁴². Petr ze Švamberka poznal, že proti majestátům nic nezmuže, a proto se zaměřil na zvykové právo, které Chodové neměli nikde zapsáno a neměli se u císaře na co odvolat.

Postupem času rostla silná nenávist k vrchnosti, kterou si s sebou Chodové táhli až do 17. století. Nabídli proto císaři již zmiňované vykoupení. Pro císaře to byla nabídka velice výhodná, jelikož chodské vesnice navrhly částku vysokou, vyšší, než byla zástava, a navíc by se císař stal jejich pánem a dostával rentu. Po dlouhých letech, která si nechal na rozmyšlenou, se konečně 3. března roku 1572 Chodové směli vyplatit a na krátký čas se stali svobodnými. Manifestací svobody se pro ně stal lov v příhraničních lesích, neboť lov

⁴⁰ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav, *Kronika česká II. 905 – 1100, zánik pohanství*, Praha: Česká akademie věd, 1923, s.294

⁴¹ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 7

⁴² NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 9, přímá citace

považovali do té doby za výsadní zábavu vrchnosti a nikoliv poddaných⁴³. Svobodu si však na Chodsku dlouho neužili, jelikož neplatili komoře své dluhy, které nahromadili, aby se mohli vykoupit. Císař tak po sedmi letech stanovil za správce nad Chody město Domažlice⁴⁴.

Z počátku se vztah mezi chodskými vesnicemi a městem Domažlice vyvíjel velice harmonicky. Chodové opět užívali svých práv, domažlická městská správa zastavené vesnice neutiskovala, a spolupráce tedy vedla ke spokojenosti císaře. Postupem času ale Domažlice začaly zvyšovat dávky, nařizovaly Chodům, kam mají jaké zboží prodávat a odkud mohou jaké zboží odebírat. Ze stran sedláků opět vypukly nepokoje, které vyvrcholily v době stavovského povstání v letech 1618 až 1620. V této době Domažlice horlivě podporovaly české stavy a při té příležitosti se snažily dostat chodské vesnice do dědičného vlastnictví. V tomto úsilí je velice podporoval i nový český král Fridrich Falcký. Na rozdíl od Domažlic, chodské vesnice se stavovským povstáním nesympatizovaly⁴⁵. Město Domažlice potlačilo chodskou vzpouru proti městu, a Domažličtí dokonce donutili všech jedenáct vesnic přislíbit věrnost zimnímu králi. Eduard Maur se ve své studii *Kozina a Lomikar* zmiňuje také o snaze Chodů o potvrzení svých privilegií i od nového českého krále. Fridrich Falcký sice privilegia potvrdil, přidal k nim ale dodatek ve prospěch města Domažlice, které se tímto aktem i nadále stalo správcem nad jedenácti chodskými vesnicemi. Chodští sedláci však králi dlouho vděčni nezůstali, svědčí o tom i fakt, že měsíc před bitvou na Bílé hoře slíbili poslušnost císařským velitelům Marradase a Huerty⁴⁶ a opět se přiklonili na stranu Habsburků.

3 CHODSKO V ZÁSTAVĚ LAMINGENŮ

Domažličtí se provinili svou účastí na rebéliích proti císaři a ze své državy ztratili jak jedenáct chodských vesnic, tak i královské vesnice v okolí města. Císař tedy hledal urozenou vrchnost, která by tyto rebelanty zvládla. Po Bílé hoře toto hledání nebylo jednoduché, jelikož mnoho šlechtických rodů odešlo do exilu. Právě události, které doprovázely stavovské povstání a následně bitvu na Bílé hoře, rozhodly o nových pánech jedenácti chodských vesnic – rodu Lamingenů.

⁴³ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s.18

⁴⁴ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 7

⁴⁵ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 20

⁴⁶ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 9

Rodina Lamingenů z Albenreuthu, původem z Bavor, přišla na území Čech již v 15. století. Ze studie Eduarda Maura se dozvídáme, že ještě před Domažlicemi byl rod Lamingenů na Chebsku, kde byl roku 1365 chebský konšel jménem Lomaner von Albenreuth, dokonce jsou zde i zachovány vesnice, jejichž jména byla inspirována rodem Lamingenů, a to Alt – Albenreuth (dnešní Mýtina) a Lomany⁴⁷. Od jejich příchodu do Čech drželi statky Bělou a Chodský Újezd. Nebyl to nijak výjimečně bohatý a vlivný rod, ne však na dlouho – vše se změnilo po bitvě na Bílé hoře.

Při povstání proti císaři se na stranu Fridricha Falckého postavili tři z pěti synů Wolfa Jáchyma Lamingena a jejich zrada nezůstala nepovšimnuta. Druhý nejstarší, Wolf Josef, který měl v držení statek Bělá, utekl ze země po bitvě na Bílé hoře a vesnice byla z držení rodu odebrána⁴⁸. Navrátil ji až Karel z Lichtenštejna⁴⁹ po dokázání nevinu Wolfa Josefa a Bělá se dostala do dědičného držení jeho bratru Wolfovi Vilémovi⁵⁰, a to roku 1626. Chodský Újezd měl v državě třetí z bratří, a to Wolf Fridrich, který stejně jako jeho starší bratr utekl po roce 1620 a majetek císař zkonfiskoval. i tento statek připadne nejmladšímu Wolfu Vilémovi již 10 let po Bílé hoře. i další z bratrů Wolf Jáchym se provinil rebelií proti císaři a uprchl ze země, ale na popud svého bratra se vrátil a včas se stal členem císařské armády. Za jeho služby a věrnost monarchii dostal od císaře roku 1628 pardon⁵¹.

Pouze nejmladší člen rodiny Wolf Vilém si uvědomil vážnost stavovského povstání relativně brzo a přestoupil na stranu císaře. Pro Habsburky sice nedělal příliš mnoho, ale i přes to dokázal nejen znovuzískat rodinné jmění, ale dokonce své državy rozšířit o statek Eisendorf (Železnu) a královské vesnice Nemanice, Velké Pláně, Mysliv, Fuchsberg, Hadrava, Chuděnin, Luženice, sv. Kateřina a Korytany⁵² i s lesy⁵³.

Wolf Vilém nebyl historicky bezvýznamnou osobou, v českých dějinách mělo jeho jednání poměrně široký dopad. Po vítězství Vídně přijal nabídku císaře a potrestal veškeré rebelanty⁵⁴, dokonce 21. června roku 1621 dohlížel na popravu na Staroměstském náměstí. Zde mladý Lamingen získal konexe, především s již zmíněným knížetem Karlem

⁴⁷ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 22

⁴⁸ TEPLÝ, František. *Chodové ve sporu s Lomikary*. Vyškov: F. Obzina, 1926. Obzinovy tisky. s. 5

⁴⁹ Nejprve pouze jako svěření správy nad Bělou.

⁵⁰ Ten prokazoval nevinu svých bratří.

⁵¹ Znovu odchází ze země a stává se členem vojska u saského kurfiřta. Po jeho smrti mu byl zkonfiskován majetek.

⁵² NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 23

⁵³ ROUBÍK, František. *Dějiny Chodů u Domažlic*. Praha, 1931. Sborník archivu ministerstva vnitra Republiky Československé.s. 230

⁵⁴ Toto odmítli čeští šlechtici jako Štemberkové, Slavatové, Martinicové a Kolovratové.

Lichtenštejnem, a dokonce se od té doby pravidelně stýkal s císařem a jeho rodinou. Podle Eduarda Maura Wolf Vilém Lamingen pozval samotného císaře na svou svatbu s Barborou z Mörsbergu. Císař sice na svatbu nedorazil, ale novomanželům poslal omluvu a cenný svatební dar⁵⁵.

Mladý šlechtic, který si svými kontakty „šlapal cestičku“ k dalšímu majetku, začal vyjednávat s Karlem z Lichtenštejna již krátce po červnových popravách. Netrvalo dlouho a Lamingen dostal 31. července 1621 zástavní list na jedenáct chodských vesnic i s lesy za 3700 zlatých⁵⁶. Vyjednal si při tomto u dvora i důležitou doložku o přednostním právu na odkoupení těchto statků pro něj a jeho dědice. o celém aktu zástavy Karel z Lichtenštejna informoval císaře až 29. srpna 1621, tedy až po měsíci. Celý proces zástavy odůvodnil finančními problémy, loajalitou Wolfa Viléma k císaři v době rebelie i při pražském procesu a jeho schopnosti ve spravování oblastí v Čechách. Doporučil císaři, aby zástavní list na jedenáct chodských vesnic i s Chody, hrad v Domažlicích a veškeré lesy schválil bez prodlení. Od zástavy císaře odrazovala Česká komora v Praze, poukazovala na nevýhodnou zástavu chodských vesnic a apelovala na císaře, aby si Chody v pohraničí nechal⁵⁷. Postavení Wolfa Viléma u dvora však bylo silné a roku 1628 mu pojistili jedenáct Chodských vesnic na 10 let. Císař své rozhodnutí mimo jiné odůvodnil i vzpourou Chodů za Stavovského povstání a snaha Pražské Komory poukázat na špatné rozhodnutí končí v roce 1635, kdy Wolf Vilém umírá.

Do Domažlic přijel Wolf Vilém Lamingen koncem srpna a hned 2. září 1621 seznámil veškeré konšele se zástavním listem od Karla z Lichtenštejna. Den na to se Chodové sešli na trhanovském zámku, kde jim Martin Milius přečetl tento zástavní list. Po vesnicích se Lamingen vydal již 4. září v pořadí Draženov, Postřekov, Klenčí, Chodov, Újezd, Stráž a Tlumačov. Při této pouti v Klenčí jmenoval nového hejtmána Jeronýma Haase a nařídil posuvné, výběr důchodů a odvoz bukového dřeva⁵⁸. Tímto aktem si proti sobě pobouřil Chody přímo a jejich nelibost k bavorskému rodu nadále už jen stoupala. i přes nařízení nového šlechtice Chodové stále doufali, že zástava je pouze dočasná a jejich svobody se jim opět navrátí. Když 8. dubna roku 1623 projížděl Klenčím císař

⁵⁵ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 11

⁵⁶ ROUBÍK, František. *Dějiny Chodů u Domažlic*. Praha, 1931. Sborník archivu ministerstva vnitra Republiky Československé. s. 233

⁵⁷ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 11

⁵⁸ ROUBÍK, František. *Dějiny Chodů u Domažlic*. Praha, 1931. Sborník archivu ministerstva vnitra Republiky Československé. s. 233

Ferdinand II., požádali jej Chodové osobně o potvrzení svých privilegií⁵⁹, dokonce nabídli císaři své opětovné vykoupení, stejně jako v roce 1572, což podporovala i Česká Komora v Praze. Bohužel, peníze Chodové za války utratili a celý plán ztroskotal na nedostatku financí. Wolf Vilém postupně ubíral chodské svobody a nespokojení Chodové vedli několik neúspěšných výprav za císařem do Vídně i Řezna.

Chodům, kteří doposud žili převážně svobodně a robotu odmítali na základě zvykového práva, se nechtělo začít pracovat právě pro Wolfa Viléma. Lamingen zřídil pivovar a do něho byla potřeba pracovní síla, kterou šlechtic viděl ve svých chodských poddaných. Robotovat pro šlechtu Chodové odmítali už jen z principu⁶⁰ na základě zvykového práva. Nepochopitelné pro Chody byl i rozkaz odběru piva z nově postaveného pivovaru⁶¹. Lamingen nařídil odevzdání veškerých střelných zbraní, ty měli Chodové při obchůzkách po hranicích, ale i při lovu zvěře, chodský soud z Domažlic přemístil do Trhanova, později dokonce převzal jeho pravomoc. Odpůrce a rebelanty trestal vězením nebo bitím.

Tvrdé rekatolizaci, která po Bílé hoře proběhla v celé monarchii, zprvu Chodové odporovali. Jejich zatvrzelost porazilo až vojsko roku 1628⁶², především tímto aktem Wolf Vilém Lamingen stoupl v očích císaře a upevnil své postavení. Chodům sebral i pečeť a prapor a spolu s těmito věcmi zmizela i svébytnost Chodů. Svobody se z Chodska vytratily, ale obyvatelé si stále nechávali 24 svazků s výsadami, které obdrželi od českých králů a doufali v jejich obnovení.

Po úmrtí Wolfa Viléma Lamingena císař Fridrich II. potvrdil nezletilým dětem, jedné dceři a třem synům, dědičná práva a zřekl se veškerých nároků i na lesy v pohraničích⁶³. Vdova po Wolfovi Vilémovi, Barbora tento dokument od císaře obdržela za pouhý týden od její audience⁶⁴. Podpisem císaře Chodsko upadlo pod další vrchnost a jejich svoboda se opět vzdálila. Zprvu statky spravovala vdova, následně pak nejstarší syn Wolf Fridrich, který se však připravoval na církevní kariéru, spolu se správcem Melchiorem

⁵⁹ KAJER, Jiří. *Naše Klenčí: Hrst listů z osudů chodského městečka*. Vydání I. V Plzni: E. Kosnar, 1947. s. 5

⁶⁰ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 11

⁶¹ ROUBÍK, František. *Dějiny Chodů u Domažlic*. Praha, 1931. Sborník archivu ministerstva vnitra Republiky Československé. s. 261

⁶² MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 12

⁶³ ROUBÍK, František. *Dějiny Chodů u Domažlic*. Praha, 1931. Sborník archivu ministerstva vnitra Republiky Československé. s. 289

⁶⁴ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 23

z Aschenbachu. Roku 1660 za finanční obnos se statků ujal nejmladší syn Wolfa Viléma Wolf Maxmilián Lamingen.

3.1 NOVÝ PÁN – WOLF MAXMILIÁN LAMINGEN

Chodsko dostalo nového pána, který svým ekonomickým smýšlením převršil svého otce a všech jedenáct vesnic chtěl zapojit do vrchnostenského podnikání, které bylo v Čechách již od 16. století rozvinuto. Využil bohatství Českého lesa a začal podnikat se dřevem a rudou. U vesnice Nemanice nechal postavit skelnou huť, v Peci pod Čerchovem železárnou a ve Kdyni vyrostla roku 1686 manufakturu, která vyráběla punčochy a plátýnka⁶⁵. Čeští historikové v čele s Eduardem Maurem se shodují, že veškeré změny mladý šlechtic nepodnikl za účelem rozvíjet monarchii, ale pouze obohatit svou rodinu. Postavení u dvora si pečlivě hlídal, dbal, aby císař věřil jeho slovu a aby s ním dobře vycházel. To se mu také náležitě dařilo a z císařovy přízně byl jmenován nejprve hejtmanem Plzeňského kraje a následně místodržícím v Čechách⁶⁶.

Wolf Maxmilián Lamingen se oženil až ve věku 40 let s Kateřinou Polyxenou rozenou Popelovou z Lobkovic, vdovou po Alexovi Ferdinandovi Vratislavovi z Mitrovic. Tímto krokem se chtěl přiblížit českému šlechtickému dvoru. Bylo to však maximum, co pro tento svůj cíl udělal, česky nerozuměl ani nepsal, stejně jako většina německých šlechticů u nás, a o porozumění poddaným se ani nesnažil. Problém v komunikaci mezi Chody a jejich pánem se nejvíce ukázal v okamžiku, kdy si za své sídlo zvolil zámek v Trhanově, který si postavil v letech 1676–1677⁶⁷. Kromě komunikace se jako velký problém ukázala i národnostní rozdílnost, Wolf Maxmilián Lamingen neměl Čechy rád, označoval je např. za lenochy⁶⁸. Naproti tomu německým obyvatelům nově vzniklých třinácti osad v pohraničí dal výsady v době absolutismus nevídané – zbavil je nevolnictví, zaručil jim svobodný obchod z panství, a dokonce jejich roboty omezil na minimum. Svě panství rozšířil díky penězům, které získal sňatkem o Zahorany, Kout a Všeruby. Pyšný byl také na výměnu několika rybníků na Babyloně za polorozpadlý domažlický hrad.

⁶⁵ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 16

⁶⁶ TEPLÝ, František. *Chodové ve sporu s Lomikary*. Vyškov: F. Obzina, 1926. Obziny tisky. s. 74

⁶⁷ ROUBÍK, František. *Z dějin trhanovského zámku ...* Trhanov: Tělocvičná jednota Sokol, 1947. s. 2

⁶⁸ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 15

Spolu s rozvojem panství šlo ruku v ruce i zabírání nejúrodnější půdy poddaným, potřeba práce u dvora a dovozu dříví z lesa na stavby. Nové poměry, které s sebou přinesla doba pobělohorská, se zakládaly na nuceném odběru vrchnostenských výrobků a prosadila se nevolnická závislost rolnictva. U poddaných se toto setkalo s vlnou odporu formou stížností, pasivní rezistence ale především ozbrojenými vzpourami.

První boj Chodů proti rodině Lamingenů začal v roce 1652, tedy v době, kdy Chodsko spravoval bratr Wolfa Maxmiliána Lamingena – Wolf Fridrich. Vše začalo opětovnou žádostí Chodů o potvrzení svých privilegií, následoval protest proti robotování na panském a zpochybňování dědičného držení chodských vesnic rodem Lamingenů⁶⁹. Chodové opět předložili nabídku, že se vykoupí a stanou se poddanými císaře, především si však našli advokáta, který jim pomáhal s věrohodností jejich slov a podporoval je v jejich boji. Bratři Lamingenové se postavili na odpor a u císaře žalovali na vzpurné Chody, že jim brání v hospodářském rozvoji. Využili protestů Chodů, kteří neustále odmítali robotovat, a dokonce násilím dostali z vězení své sedláky a obvinili je, že chystají rebelii. Vrchnost neustále poukazovala na zrušení platnosti privilegií k roku 1630, kdy se koupí stali Chodové poddanými rodu Lamingenů. Výpravy do Vídně Chody finančně vyčerpaly a nepřinesly žádné ovoce. Někteří vyslanci odešli s trestem nucených prací či žalářem.

Císař již byl otrávený chováním Chodů. Na základě jejich častých stížností vydal 24. března roku 1668 dvorský reskript, ve kterém Chodům sebral jejich práva a výsady dané v privilegiích. Zamítal jednou pro vždy jejich další žádost o jejich potvrzení a nařídil jim poddanskou poslušnost Lamingenovi⁷⁰. Bylo vyhlášeno *perpetuum silentium*⁷¹, které se datuje od roku 1668, a od této doby se již u císaře na svá ztracená privilegia neměli odvolávat⁷². Chodové si ale nedali říct, a ještě za života Wolfa Maxmiliána Lamingena si u císaře stěžovali.

Příležitost ke stížnostem dostali Chodové již roku 1679, kdy Leopold I. utekl před morem z Vídně do Prahy. Toho čeští poddaní využili a cestovali do Prahy za účelem vznést stížnost u císaře na své pány. Mezi těmito sedláky byli i zástupci z Chodska. Císaři již došla trpělivost a vydal Prvý patent, kterým se veškerá privilegia nabyta před rokem 1620 ruší, pokud nebyla v době pobělohorské opět potvrzena. Na tento zákaz navázal

⁶⁹ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 17

⁷⁰ ROUBÍK, František. *Dějiny Chodů u Domažlic*. Praha, 1931. Sborník archivu ministerstva vnitra Republiky Československé. s. 358

⁷¹ Věčné mlčení

⁷² TEPLÝ, František. *Chodové ve sporu s Lomikary*. Vyškov: F. Obzina, 1926. Obziny tisky. s. 104

Druhým patentem, ve kterém stanovil maximum tři dny v týdnu robotovat na panském - tento patent měl poddaným ulehčit. Nespokojenosti císaře s chováním Chodů využil Wolf Maxmilián Lamingen a nařídil Chodům odevzdat jejich stará privilegia⁷³. Myslel si, že tím Chodům vezme jejich poslední naději.

3.1.1 ÚJEZD – KOLÉBKA REBELANTŮ

Újezd je jedna z neznámějších chodských vesnic, která je písemně doložena již roku 1325 v privilegiích Jana Lucemburského. Jeho obyvatelé měli bezesporu vedoucí úlohu během selské rebelie v 17. století. Spory s vrchností mezi sedláky z Újezda jsou však datovány již do roku 1505 s pány ze Švamberka, kdy kvůli protestantské víře nechali upálit šest sedláků právě z Újezda.⁷⁴ Malá obec, ve které se narodili hlavní aktéři vzpoury proti vrchnosti Jan Sladký Kozina, Jiří Syka či Adam Podestát, byla trnem v oku především Wolfu Maxmiliánu Lamingenovi a jako první byla obsazena císařským vojskem.

Pro vrchnost, která měla zájem především podnikat a ekonomicky růst, byl Újezd naprosto nepotřebný, nenacházela se zde vysoce úrodná půda a o průmyslové vyspělosti se na Chodsku mluvit nedalo – ta přichází až s rodem Lamingenů.

Některé z usedlostí mají pro chodské tradice veliký historický význam⁷⁵. Mezi tyto statky patří „hu Kovaříků“, kde se dlouhá léta držela tradice kování typické chodské zbraně – čakanu. Čakan Chodové nosili na svých pochůzkách podél hranic a byl nedílnou součástí mužského kroje.

Další důležitou usedlostí je bezesporu statek „Hu Kozinů“, kde je dodnes patrný genius loci a v jedné z místností je také velmi navštěvovaná Kozinova síň. Rod Sladkých zde hospodařil až do roku 1875, poté z něj nový majitel, Matěj Žampů, udělal hospodu⁷⁶.

Pro chodské povstání byl velice důležitý grunt „hu Vítků“, kde od roku 1663 hospodařil Jiří Syka, důležitý předák povstání, který zde pořádal především porady Chodů. Právě z této usedlosti vycházely deputace k císaři. Tento dům má však mnohem starší historii, pocházel z něj Jan Šimanovič, který byl v roce 1503 upálený v Boru u Tachova za jeho protestantskou víru. Tehdy ještě nesl statek jméno „hu Šimanů“.

⁷³ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 19

⁷⁴ Naučná stezka, foto v příloze č. 12, foto autorka 2019

⁷⁵ Významné usedlosti jsou i dnes součástí živého muzea Chodska, mimo jiné nalezneme na těchto domech památní desku. Vizuální podobu vzdělávací stezky Újezdem, fotografie usedlostí a pohled do *Kozinovy síně* uvádím v příloze číslo 8. Pro lepší orientaci jsem do příloh zařadila i mapku z publikace *Říkalo se mu Kozina od Miloše Novotného*.

⁷⁶ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 39

Jedna z nejstarších usedlostí na Chodsku „hu Rodochů“, kde se narodil Jan Sladký Kozina, má první zmínky o svých obyvatelích z roku 1430. Dnes je zdobí krásný vjezd s malovanými psími hlavami. Statek „hu Rosochů“ patřil od roku 1630 rodině Sladkých, kteří zde poctivě hospodařili. Z této usedlosti pocházejí také dva kališníci Jan a Mikuláš Nadrybů, kteří také patřili k popraveným protestantům v Boru u Tachova.

Jeden z mála gramotných Chodů, prokurátor Adam Podestát, žil na opačné straně návsí v domku s „hu Podestátů“. Tento mladý sedlák ve svém gruntu ukrýval písemnosti týkající se selského povstání. Právě zde 20. června 1693 se odehrával incident, kdy Chodové z koně svrhli hejtmana Koše. Jan Selner, hlavní aktér napadení purkrabího Líchu, pochází ze sousedního statku „hu Štveráků“.

4 SELSKÁ REBELIE 1692–1693

Selské války a odpor proti vrchnosti po Bílé hoře narůstaly v poslední třetině 17. století na celém území habsburské monarchie. Největší boje probíhaly na severu Čech, například roku 1652 v Týnci na Litoměřicku, kde sedláci zaútočili na dráby a panské úředníky či na Cvikovsku, kde poddaní napadli vrchnostenský zámek a muselo je rozehnat vojsko. Sedláci požadovali návrat předbělohorských poměrů, zejména úpravu robotních povinností. Povstání na Chodsku v letech 1692 až 1693 proti Wolfu Maxmiliánovi Lamingenovi se lišilo svou úporností a de facto permanentním bojem za rozmanitá práva již několik staletí⁷⁷. Urputnost podporovalo dosud skrývaných 24 privilegií, která své platnosti pozbyla teprve 8. června 1680.

„Nespravedlnost“ páchána na Chodech v nich už byla zakořeněna již od 16. července roku 1631, kdy do zástav dostal jedenáct chodských vesnic i s lesy Wolf Vilém Lamingen⁷⁸, který jako první začal brát Chodům jejich svobodu. Na Chodsku to vřelo, nespokojení sedláci potřebovali již jen popud, aby se dali do boje za svá práva. Ten přišel ze strany domažlického měšťana Matyáše Justa, zvaného Draxler⁷⁹, bývalého domažlického hajného, který původně pocházel z České Kubice. Město Domažlice ho odvolalo z pozice hajného a spolu s tím mu měli být odebrány i výsady v podobě

⁷⁷ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 17

⁷⁸ ROUBÍK, František. *Dějiny Chodů u Domažlic*. Praha, 1931. Sborník archivu ministerstva vnitra Republiky Československé. s. 230

⁷⁹ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 19

městského původu a pozemku. Tento spor chtěl vyřešit ve Vídni u samotného císaře⁸⁰. Po návratu všude vypravoval, že při audienci ve Vídni u císaře se ho nejvyšší kancléř František Oldřich Kinský⁸¹ tázal: *Co dělají Chodové, že se již nehlásí o svá práva – musejí prý mít dobrého pána*⁸². Podle historika Eduarda Maura František Oldřich Kinský mluvil se svým služebnictvem česky, je proto možné, že k Justovi prohodil nějakou českou větu, o přesném znění se však dnes mohou historikové pouze dohadovat. Bezesporu tato otázka se stala pro Chody impulsem a nadějí, že má ještě cenu bojovat za privilegia, které jim Lamingen odepíral. František Roubík ve své práci *Dějiny Chodů u Domažlic* zmiňuje, že celá historka Matyáše Justa mohla být z části vymyšlena.

Poté se dali věci rychle do pohybu a řada chodských sedláků začala jednat. Na popud dražnovského rychtáře Kryštofa Hrubého se sedláci sešli a vypravili první deputaci k císaři. Výprava ve složení Jan Sladký, řečený kozina z Újezda, David Forst z Tlumačova a Matyáš Just se do Vídně vydali již roku 1692. Just z Domažlic, který se již ve Vídni vyznal, pomohl Chodům najít vhodného advokáta Wilhelma Strausse. Do Vídně přinesli císaři ukázat i dva svitky pergamenu s privilegii, které v roce 1680 před Lamingenem schovali⁸³. Advokát, který se podrobně neseznámil s případem, se po předložení originálního listu privilegií nechal zlákat a chystal se navrátit Chodům jejich práva. Za 150 zlatých pomohl sepsat stížnost na Wolfa Maxmiliána Lamingena a zařídil jim i audienci⁸⁴ u císaře Leopolda I. V této petici si Chodové stěžovali na chování šlechtice, především na násilné a protiprávní odebrání privilegií a žádali, aby je odevzdal dvorské kanceláři a ta je prozkoumala a potvrdila jejich platnost.

Slíbená audience proběhla a petici do rukou císaře donesla delegace osobně. Vyslanci poté doma vyprávěli o laskavosti Leopolda I., jeho dobré vůli a slibu, že má císařskou ochranu před Lamingenem a jeho stíhání. Delegaci ujistil, že jejich stížnost a petici bere vážně a posílá ji plzeňským krajským hejtmanům, kteří mají vše posoudit a následně pražští místodržící mají císaře informovat o stavu věci. Chodští delegáti se s tímto spokojili, nevěděli totiž, že jedním z místodržících je od roku 1688 právě Wolf Maxmilián Lamingen⁸⁵. Ten na nic nečekal a ihned informoval císaře o neposlušnosti Chodů, o hrozící selské válce a především připomíná císaři reces z roku

⁸⁰ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 57

⁸¹ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 59

⁸² ROUBÍK, František. *Zápas Chodů za svobodu*. Praha: Společnost přátel starožitností československých v Praze, 1937. s. 66

⁸³ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 2

⁸⁴ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 57

⁸⁵ TEPLÝ, František. *Chodové ve sporu s Lomikary*. Vyškov: F. Obzina, 1926. Obziny tisky. s. 74

1668 věčného mlčení⁸⁶. Selské války se císař velice obával, nechtěl již ve své monarchii další konflikty a udělal cokoliv, aby je včas zastavil. Wolf Maxmilián chtěl Chody v očích císaře co nejvíce pošpinit a neustále císaři připomínal chodskou neposlušnost a důrazně žádal, aby byly předáci povstání kárně potrestány – především Matyáš Just, který nabádal Chody k boji. Argumentuje rokem 1688 a poukazuje na fakt, že kauza chodská privilegia byla jednou pro vždy uzavřena a sedláci ho otravují s již vyřešenou věcí. Místodržící v Čechách se postavili na stranu Lamingena a doporučovali císaři, aby nechal delegaci ve Vídni rovnou zatknout i s jejich advokátem.

Tento přístup k celé věci chodská delegace nečekala. Když jim v říjnu roku 1692 při audienci u císaře podali reskript a dostali rozkazem odnést ho osobně místodržícím, brali to vyslanci jako výhru. Netušili, že v reskriptu je nařízení zatknout Matyáše Justa jako buřitele Chodů proti vrchnosti⁸⁷. Trest, ale nebylo možné vykonat, jelikož Matyáš Just v Čechách dlouho nezůstal a ještě před zatčením se vydal znovu do Vídně.

Delegaci po příchodu zpátky na Chodsko přivítali jásotem. Sedláci se scházeli v újezdské hospodě a bedlivě naslouchali vyprávění mladého Koziny. Po pár týdnech, se ale situace nezměnila a sedláci se opět začínali srocovat v Újezdě. Na poradě vybrali Chodové dostatečný obnos peněz, aby se znovu mohli vydat do Vídně za svým advokátem Straussem. Druhá delegace, tentokrát v novém seskupení – Kryštof Hrubý rychtář z Dražanova, cesty znalý Davit Forst z Tlumačova se na cestu vydávají v listopadu 1692. Stálost poměrů a neadekvátní zacházení s poddanými přineslo na Chodsko protilamingenovskou náladu⁸⁸, která se projevila především vzpurností sedláků, odepírání roboty a dalšími stížnostmi u císařského dvora. Odepřením roboty pouze sedláci potvrdili Lamingenova slova, které vznesl proti nim u císaře a přidává nové obvinění. Podle jeho psaní Chodové neplatí daně a císařskou kontribuci. Chodové, ale se stížnostmi nezůstali pozadu a císaři popisují šlechtice jako velice nekalého člověka, který za účelem vlastního obohacování okrádá císaře a trestá Chody za to, že se císařský majetek snaží bránit⁸⁹. I v tomto sporu Vídeň uvěřila slovu komory, protože chtěla především zabránit rebelii, a dala za pravdu opět vrchnosti. Naděje na zlepšení situace se rozpadla při hromadném zatýkání ve Vídni delegátů z Chodska.

⁸⁶ František Roubík ve své studii *Zápas Chodů u Domažlic* velice důrazně upozorňuje čtenáře, že tímto dokumentem byla chodská privilegia definitivně popřena ze stany císaře.

⁸⁷ ROUBÍK, František. *Zápas Chodů za svobodu*. Praha: Společnost přátel starožitností československých v Praze, 1937. s.

⁸⁸ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 61

⁸⁹ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 61

Chodové, ale i přes všechny nezdary opět v prosinci 1692 píší císaři. Stěžují si zde na nelidské zacházení Lamingena, na robotu, která je v rozporu s robotním patentem roku 1680 a především na jeho kruté tresty a opět žádají, aby Wolf Maxmilian Lamingen odevzdal privilegia dvorské kanceláři. Císař se situaci na Chodsku snažil vyřešit co nejpoklidněji, jelikož má stále strach z hrozící selské války. Rozhodl se proto vydat reskript 12. ledna roku 1693, ve kterém Chody informuje, že jejich privilegia již nejsou v platnosti, připomněl jim důrazně rozkaz o věčném mlčení z roku 1668⁹⁰ a nařídil sedlákům poslušnost vůči vrchnosti. Pokud se stížnosti ze strany Chodů budou opakovat, tak pisatelé budou potrestáni dle uvážení císaře. Sdělení tohoto reskriptu si plzeňští hejtmané vyložili po svém a dne 23. února 1693 svolali Chody na nádvoří trhanovského zámku. Krajský hejtman Matyáš Wunschwitz vyzval Chody, aby nahoru do sálu poslali své zástupce⁹¹. Sedláci to ale razantně odmítli a újezdský rychtář Jan Syka řekl, že Chodové musí zůstat pohromadě. Z okna tohoto sálu byl tedy přečten královský reskript, nejprve v originále⁹² a následně přeložen do češtiny. Jan Sladký Kozina zde vystoupil z davu sedláků a prohlásil, že nevěří reskriptu, který jim zde předložili. Nedůvěřoval především proto, že sám před císaře poklekl a prosbu Chodů přednesl. „*Jak by to tak mohlo být? Kdyby tomu tak bylo a kdybychom neměli již mít žádných privilegiích, bylo by nám to Jeho Veličenstvo řeklo hned ve Vídni.*“⁹³ Pronesl Kozina jak svému lidu, tak místodržícím. Dále oznámil vrchnosti, že Chodové již pro vrchnost nebudou robotovat, dokud nezjistí pravost těchto výroků ve Vídni. i po vydání reskriptu Chodové věřili, že celá kauza dopadne v jejich prospěch, jak jim slíboval jejich Vídeňský advokát Wilhelm Strauss. Tímto počinem na sebe Kozina upozornil, a především do očí vrchnosti se zapsal jako rebelant a buřitel, to se mu stalo osudným.

Chodové se opět vzbouřili a vrchnost to nemohla nechat jen tak. Na zámek v Trhanově si nechali svolat zástupce Chodů, a to Jiřího Syku, Kryštofa Hrubého a Matěje Hejdu. Místodržící je přemlouvali, aby se zavázali k robotě na Lamingenovo panství a slíbili mu poslušnost. Zástupci si nechali den na rozmyšlenou, chtěli o této žádosti informovat i své sousedy a druhý den se vrátili na zámek. Odpověď byla stejná jako doposud – nebudeme robotovat pro Lamingena.

⁹⁰ ROUBÍK, František. *Zápas Chodů za svobodu*. Praha: Společnost přátel starožitností československých v Praze, 1937. s. 69

⁹¹ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 61

⁹² Originál byl napsán německy

⁹³ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 22

S nadějí, kterou jim dával Vídeňský advokát, se sedláci rozhodli, že do Vídně pošlou další delegaci, tentokrát ve složení David Forst z Tlumačova, Jan Sladký Kozina z Újezda, a především Jiří Vogeltanz z Klíčova – gramotný sedlák, který měl s advokátem probrat další postup⁹⁴. Tato výprava odešla na začátku března roku 1693 a později se k delegaci připojil i Adam Encl z Klenčí pod Čerchovem⁹⁵.

Lamingen využil situace a opět žaloval do Vídně na neposlušné Chody. Upozornil císaře již po několikáté, že se Chodové připravují na selskou válku⁹⁶ a dále ho žádal o exemplární potrestání vůdců a o pomoc císařského vojska. Dle slov šlechtice by vojsko pomohlo uklidnit situaci na Chodsku⁹⁷. Tuto variantu plzeňští místodržící zamítli a na popud císaře se pokusili o další smírčí jednání. Nechali si svolat 7. března 1693 chodské sedláky na nádvoří trhanovského zámku a znovu jim přečetli císařský reskript z 12. ledna. Pro sedláky si připravili také německy psaný originál výnosu s císařským podpisem coby důkaz⁹⁸. Ale ani to Chody nepřesvědčilo, nechtěli začít robotovat, dokud se nevrátí delegace z Vídně⁹⁹. Neustoupili ani pod pohrůžkou vojenského zásahu¹⁰⁰.

Situace na Chodsku se stala již neúnosnou, a proto krajští místodržící 9. března 1693 požádali hraběte Dauna, velitele pražské vojenské posádky, o dostatečný počet vojáků, kteří by zklidnili situaci na Chodsku. K jejich údivu jim hrabě Daun odmítl pomoci s vysvětlením, že nemá dostatek mužů na vojenský zásah¹⁰¹. Místodržící se tedy rozhodli pro další smírčí jednání a poslali na Chodsko delegáty, kteří měli sedláky přimět k poslušnosti a vysvětlit jim pravost císařského reskriptu. Téhož dne také žádali Vídeň, aby zatkla chodskou delegaci i s jejich advokátem.

Na popud Vídně se, již naposledy, rozhodli krajští místodržící svolat si chodské sedláky na trhanovský zámek a to 18. března 1693. Ještě jednou je napomenuli a vyzvali je k poslušnosti. Sedláci si jejich slova vyslechli, však nepřijali jejich nabídku a odmítli

⁹⁴ ROUBÍK, František. *Zápas Chodů za svobodu*. Praha: Společnost přátel starožitností československých v Praze, 1937. s. 70

⁹⁵ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 62

⁹⁶ ROUBÍK, František. *Dějiny Chodů u Domažlic*. František Roubík. Praha: Ministerstva vnitra Republiky Československé, 1931. s. 401

⁹⁷ KOUTNÁ, Jana. *Historie domažlických Chodů*. vyd. 1. Klenčí pod Čerchovem: Obec Klenčí pod Čerchovem, 2000. ISBN 80-238-5703-7, s. 28

⁹⁸ ROUBÍK, František. *Dějiny Chodů u Domažlic*. František Roubík. Praha: Ministerstva vnitra Republiky Československé, 1931. s. 431

⁹⁹ KOUTNÁ, Jana. *Historie domažlických Chodů*. vyd. 1. Klenčí pod Čerchovem: Obec Klenčí pod Čerchovem, 2000. ISBN 80-238-5703-7, s. 29

¹⁰⁰ ¹⁰⁰ ROUBÍK, František. *Zápas Chodů za svobodu*. Praha: Společnost přátel starožitností československých v Praze, 1937. S. 68

¹⁰¹ ROUBÍK, František. *Zápas Chodů za svobodu*. Praha: Společnost přátel starožitností československých v Praze, 1937. s. 71

nadále Lamingenovi robotovat, dokud se jejich delegace nevrátí. Krajští hejtmané podali zprávu o neúspěšném vyjednávání místodržícím.

Chodská delegace do Vídně podle očekávání nebyla úspěšná. Advokát Strauss pochopil, že v kauze chodských privilegií se už nedá nic udělat, a odmítl proto další spolupráci i přesto, že Kryštof Hrubý mu osobně chtěl předat požadované peníze za vykonané služby. Podle dostupných pramenů se totiž dozvěděl, že mu Chodové zatajili skutečnost, že jim privilegia byla odebrána císařským reskriptem z 24. března 1668. Po příjezdu Sladkého, Forsta a Vogeltanze jim pouze poradil, ať Lamingenovi složí slib věrnosti a poslušnosti. Vogeltanz a Ecl se nechali přemluvit k podepsání reverzu, kdežto Kozina razantně odmítl. Prameny uvádějí, že v kanceláři advokáta Strausse byl poté Jan Sladký Kozina obviněn od písaře Nedorosta z rebelantství, a to poté, co prohlásil, že když ho oběsí, alespoň zemře jako slušný člověk¹⁰².

Císař se pokusil ještě o jedno smířlivé jednání s Chody. Na základě výše zmíněného podpisu dvou chodských předáků a nařídil Chodům, aby se podrobili Lamingenovi a na oplátku slíbil propuštění zatčených Chodů a odpuštění trestů za vzpuru. Na to však Chodové opět reagovali záporně.

Pro vrchnost přišly příznivé zprávy z Vídně. Na základě podpisů Vogeltanze a Ecla, chodských velvyslanců, si místodržící 20. dubna nechali Chody shromáždit na nádvoří v Trhanově. Ti ovšem nevěří podpisům a advokáta Strausse označují za podplaceného a chtějí si najít nového. Strauss razantně odmítá nařčení z úplatkářství. Sedláci na Chodsku opět odmítli robotovat, dokud se nevrátí všichni velvyslanci z Vídně. Na propuštění Matyáše Justa z vězení neměli Chodové sebemenší zájem.

Vrchnost nechápala, kde se neustálá naděje v Chodech bere. Největší podporu v jednání vzpurných sedláků viděl Lamingen v dopisech, které přicházeli od delegátů z Vídně. Předpokládal, že jsou plné naděje a slibů v dobrý konec, a plný nabádání sedláků k odpírání roboty. Wolf Maxmilián Lamingen i místodržící se přikláněli k myšlence vojenského zásahu na Chodsku, jen císař se tohoto razantního kroku stále obával. Ve snaze zklidnit Chody vydal 12. května roku 1693 císařský reskript. Císař si svolává místodržící spolu se zastupiteli Chodů do Prahy, kde měli být privilegia formálně zrušena před očima všech přítomných Chodů¹⁰³. Poté Chodové měli podepsat poslušnost

¹⁰² ROUBÍK, František. *Zápas Chodů za svobodu*. Praha: Společnost přátel starožitností československých v Praze, 1937. s. 73

¹⁰³ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 63

vrchnosti a na oplátku jim páni prominou jejich tresty¹⁰⁴. Lamingen sliboval slušné zacházení, neutiskování obyvatel a respektování robotního patentu z roku 1680. Pokud by se i toto nepodařilo a Chodové vzdorovali, měli místodržící právo povolát na pomoc vojsko. Možnost vojenského zásahu a celý proces jednání však zůstal Chodům utajen.

Naděje svítla chodským delegátům ve Vídni, když zjistili, že královský reskript do Prahy¹⁰⁵ musí doručit osobně. V císařské kanceláři je chlácholili, že tím urychlí celé jednání a vše dostane už brzy konec. Po cestě do Vídně si delegace v Brně najala nového, moravského šlechtice Blažeje Tunka z Brníčka¹⁰⁶. Po příjezdu domů 2. června 1693 Kozinu, Hrubého i Ecla vítaly davy. Pokus krajských místodržících z 11. června se opět setkal s nezdarem – chodští sedláci se nenechali přemluvit k poslušnosti. Chodové vrchnosti oponovali, že mají vlastní list od císaře a dokud se nevrátí delegace z Prahy nikomu věrnost neslíbí¹⁰⁷. Obrovský entuziasmus se nesl všemi jedenácti chodskými vesnicemi, věřili, že vše se k dobrému obrátí.

Do Prahy Chodové vyslali již početnější delegaci, krom Koziny, Hrubého a Ecla se jí zúčastnil i Syka z Újezda, Lorenc Němec z Mrákova, Jiří Pečl, Brichta z Klenčí a Buršík z Postřekova. Tato delegace došla do hlavního města Čech 18. června 1693 a hned je netrpělivě přijali v kanceláři místodržících. K překvapení Chodů zde byla před jejich očima zničena originální privilegia, která roku 1680 odevzdali Lamingenovi. Zpět na Chodsko poslali pouze Buršíka, Ecla a Hrubého, kteří o celém aktu měli informovat sedláky a do Prahy přinést od všech písemné prohlášení, ve kterém slibují poslušnost vrchnosti.

Na popud Wolfa Maxmiliána Lamingena dal císař z Vídně rozkaz najít dopisy, které vzpurným chodům posílal advokát Strauss. Tyto dopisy měli sloužit jako důkaz v trestném řízení, které bylo proti němu vedeno ve Vídni, kde Strausse obvinili z nabádání k rebélii. Úkolu od císaře se zhostil správce Koš z Kouta na Šumavě s purkrabím Líchou. Hledání začíná u Kryštofa Hrubého, který v té době nebyl ještě doma z Prahy. Nalezli u něj dva dopisy od advokáta a šest dopisů od chodských velvyslanců¹⁰⁸. Do statku k Hrubému šli na jisto, Kryštof Hrubý byl jeden z mála chodských sedláků, kteří uměli číst a psát,

¹⁰⁴ ROUBÍK, František. *Zápas Chodů za svobodu*. Praha: Společnost přátel starožitností československých v Praze, 1937. s. 75

¹⁰⁵ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 23.

¹⁰⁶ ROUBÍK, František. *Zápas Chodů za svobodu*. Praha: Společnost přátel starožitností československých v Praze, 1937. s. 75

¹⁰⁷ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 24

¹⁰⁸ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 66

proto předpokládali, že právě zde budou dopisy uschovány. Po malém úspěchu celá výprava zavítala do Újezda za Adamem Podestátem. Zde je ale čekalo velké překvapení - sedláci z Draženova a Újezda se výpravě postavili na odpor, Líchu shodili z koně a zajali, doprovod dvou výběřčí zbili a samotný Koš se musel spasit útekem¹⁰⁹. Tento akt se velice hodil Lamingenovi, označil to za rebelii a urychlil tak vojenskou akci, která se na vzpurné Chody připravovala. Místodržící v Praze si na 22. června nechali zavolat pět zbylých vyslanců a nutili je složit slib věrnosti, ale snaha byla marná. Všichni odmítli skládat slib bez vědomí svých vesnic a na to konto byli odsouzeni do žaláře v podzemí novoměstské radnice¹¹⁰ v Praze.

Zlé zprávy se šíří rychle a na Chodsko dorazila zpráva o zatčení jejich sedláků již 1. července. Pro uklidnění situace propouštějí purkrabího Líchu z vězení. Nemohli už ale nic dělat. Vojenská expanze v čele s plzeňským krajským hejtmanem Fridrichem Jaroslavem Horou z Ocenovic udeřila již 6. července 1693. Hora měl k dispozici 180 vojáků a přibližně 130 mužů obranné pohotovosti z kraje¹¹¹. S touto armádou nejprve obsadil „horní“ vesnice - Újezd, Draženov, Postřekov, Chodov a Klenčí pod Čerchovem, kde mu sedláci nekladly odpor a vzdali se. Hora nechal uvěznit 72 chodských sedláků, zbylí Chodové utíkali se svými rodinami i dobyt看em do lesů. Pouze Tlumačovští se vzbouřili, v počtu 400 osob vylezli na horu poblíž vesnice a odmítali se vzdát. Krajský hejtman Hora se sám na Chody neodvážil a 9. července se přesídlil s vojskem do Domažlic, kde měli svou základnu. Věděl totiž, že odpor nebude trvat dlouho a sedláci se vzdají. Vojsko neustále střežilo hranice a tlumačovští se museli nakonec podvolit a sejít. Do Domažlic za Horou přicházejí chodští sedláci již 13. července 1693 z Újezda, Tlumačova, Mrákova, Kyčova a 14. července z Klenčí pod Čerchovem a Draženova, se žádostí o mír¹¹². Již den poté 15. července se vzdaly téměř veškeré Chodské obce. Selské povstání si vyžádalo pouze jednoho mrtvého sedláka a to v Pocínovicích, při kladení odporu vojsku. Chodské obce se vzdávají a neúspěch připisují delegátům, především Kozinovi, Hrubému a Forstovi. Na trhanovský zámek přicházejí sedláci ze všech jedenácti obcí 17. července 1693, písemně uznávají svou vinu a slibují poslušnost Lamingenovi.

¹⁰⁹ ROUBÍK, František. *Dějiny Chodů u Domažlic*. František Roubík. Praha: Ministerstva vnitra Republiky Československé, 1931. s. 418.

¹¹⁰ ROUBÍK, František. *Zápas Chodů za svobodu*. Praha: Společnost přátel starožitností československých v Praze, 1937. s. 77

¹¹¹ ROUBÍK, František. *Zápas Chodů za svobodu*. Praha: Společnost přátel starožitností československých v Praze, 1937. s. 77

¹¹² NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 67

Povstání vojáci potlačili během dvanácti dní. Hrubý z Dražanova se ale nevzdává, opět se vypravil do Vídně s pokusem zachránit situaci na Chodsku. Ve Vídni zůstal zadržen Forst z Tlumačova, jako záruka za dluh, který chodská delegace udělala v hostinci *U zlatého Krkavce*. Odpůrci vrchnosti a nově nastolených pořádků zatkli a rozvezli po věznicích do Prahy, Domažlic, Plzně, Horšovského Týna, ale i do Vídně. Vrchnost si již kladla za cíl pouze zmocnit se Kryštofa Hrubého, a to se jim ve Vídni také podařilo. V železech ho pěšky poslali zpátky do Prahy a uvěznil ho spolu s ostatními v žaláři novoměstské radnice. Ani ve vězení neslibili věrnost Lamingenovi a podle toho se k nim i chovali – začalo období krutých výslechů.

Trest, který nabídl smírčí soud již 30. července, se Lamingenovi zdál nedostačující, jelikož nejtěžší trest, a to jeden rok nucených prací měl dostat Jan Sladký Kozina, Syka a Matyáš Just, advokát Tunkl si měl svůj přečin odpykat půl rokem v šatlavě¹¹³. Pro Hrubého nebyl ještě trest určen, jelikož ho dopadli nedávno. Lamingen i s celým dvorem se snažil o zprísnění trestů pro vůdce selského povstání, tvrdil císaři, že tresty musí být mnohem razantnější – pro výstrahu. Na jeho naléhání byla sestavena apelační komise, která 18. listopadu potvrdila rozhodnutí smírčího soudu¹¹⁴. Chodům do karet hrál i fakt, že pouze bojovali za svá stará privilegia¹¹⁵, nepostavili se proti vojsku ani císaři, komise viděla i pochybení na straně vrchnosti. Vyšší tresty komise neudělila i ze strachu před, v té době již uklidněnými, Chody. S tímto výsledkem se ale Lamingen nespokojil a na jeho nátlak 8. února 1695 byl císaři předložen nový návrh trestu, který z velké části sepsal právě Wolf Maxmilián Lamingen. Tresty přísného vězení pro 15 sedláků z Chodska z toho tři měli dostat trest smrti a to Jan Sladký Kozina, Kryštof Hrubý a Jan Selner zvaný Čtverák, který se provinil stažením purkrabího Líchy z koně¹¹⁶. Císař tento návrh pozměnil a konečný verdikt vydal 9. září 1695, ortel apelačního soudu zněl následovně – popraven v Plzni měl být pouze jediný z odpůrců, ten, kterého uzná komise za největšího viníka, a zbylým chodským sedlákům byly tresty zmírněny na jeden rok ve vězení. Komise měla rozhodování značně ulehčeno, jelikož 1. června 1695 umírá Kryštof Hrubý¹¹⁷ ve vězení v Praze, rozhodování tedy padlo mezi Jana Sladkého a Jana Selnera. Vrchnosti se zdál více

¹¹³ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 25

¹¹⁴ ROUBÍK, František. *Zápas Chodů za svobodu*. Praha: Společnost přátel starožitností československých v Praze, 1937. s. 71

¹¹⁵ Podle Eduarda Maura o zrušení privilegií nemuseli na Chodsku vůbec vědět – nebyl proveden žádný akt „zničení“, pouze je Wolf Maxmilián Lamingen zabavil a uschoval na zámku Trhanov.

¹¹⁶ ROUBÍK, František. *Zápas Chodů za svobodu*. Praha: Společnost přátel starožitností československých v Praze, 1937. s. 83

¹¹⁷ TEPLÝ, František. *Chodové ve sporu s Lomikary*. Vyškov: F. Obzina, 1926. Obziny tisky. s. 125

nebezpečný Kozina pro jeho výmluvnost a inteligenci. Poprava proběhla 28. listopadu roku 1695 na plzeňské šibenici.

5 JAN SLADKÝ ŘEČENÝ KOZINA

Hlavní hrdina této bakalářské práce žil do roku 1692 obyčejný život poddanského sedláka. Nevyčníval nad ostatními svým postavením ani majetkem, ale i přes to byl vůdčí osobností chodského boje za jejich privilegia. V následující kapitole uvádím více o jeho původu a životě v obci Újezd na Domažlicku.

Dodnes nevíme přesně, odkud do Újezda přišel rod Sladkých. Podle českého historika Eduarda Maura pocházel děd našeho Jana Sladkého – Vavřinec z vesnice Rejkovice¹¹⁸. Odkazuje na písemně doložený pramen z roku 1582, kde je záznam o hospodáři Hanzlu Rejkovském a jeho bratru Bartu Rejkovském alias Sejsa¹¹⁹, který byl v roce 1606 přijat za domažlického měšťana a zde se podepisoval jako Sladký. Tento měšťan Sladký měl podle Eduarda Maura kořeny v Bavorsku¹²⁰. Přímou spojitost s rodem Sladkých u Újezda dokázat však nemůžeme i přes to, že Maur ukazuje na skutečnost, že v některých německých pramenech je Kozina označován jako Süß¹²¹.

Jak jsem již zmínila, prvním doloženým předkem Jana Sladkého Koziny je jeho děd Vavřinec Sladký, který v Újezdě žil a hospodařil na sklonku třicetileté války na statku „hu Rosochů“. Z pramenů víme, že se svou ženou Dorotou měl tři děti, a to Jana, Bedřicha a Annu¹²². První ze statku odchází nejmladší Anna, která se v roce 1646 provdala za Pavla Císaře z Chodova. Poté se Jan roku 1648 oženil za Annu Havlovic z Újezda, která však statek nezdělala, a proto zůstávají na statku společně s jeho bratrem Bedřichem¹²³.

Jan Sladký Kozina se narodil roku 1652 v Újezdě a podle domažlické matriky byl pokřtěn 10. září téhož roku v Domažlicích. Rané dětství prožil v domě svého strýce

¹¹⁸ Rejkovice byla vesnice mezi Újezdem a Dražinovem.

¹¹⁹ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 25

¹²⁰ Jejich otec Jan Süssem

¹²¹ Tento jev můžeme i vysvětlit i vlivem germanizace.

¹²² NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 32

¹²³ SLADKÝ, Václav. *Zastánci práv lidu chodského*. Domažlice: Sdružení chodského národopisu v Domažlicích 1948. s. 8

Bedřicha Sladkého a jeho ženy Anny rozené Elycharové¹²⁴. Usedlosti se říkalo „hu Rosochů“¹²⁵ a odtud pocházelo i přízvisko malého Jana v době dětství - Rosocha¹²⁶.

Ve vesnicích v okolí Domažlic bylo zvykem nechat grunt vždy nejmladšímu synovi, který hospodařil spolu s rodiči a ve stáří se o ně staral. Nejstarší synové odcházeli hospodařit na grunt své ženy. Tímto aktem se bránili především vysoké robotě (potažní), která byla vázána na grunt nikoliv na počet jeho obyvatel. Bylo také zvykem, že synové dlouhá léta hospodařili spolu s otcem či bratrem¹²⁷. Jan Sladký starší hospodařil spolu se svým mladším bratrem celých 15 let a narodili se mu zde oba synové, roku 1650 starší syn, který zdědil jméno po svém dědovi Vavřinec, a dva roky na to již zmíněný Jan. Teprve v roce 1670 zakoupil statek „hu Kozinů“ a odtud dostal náš slavný rebelant přízvisko až v jeho 15 letech¹²⁸. Statek odkoupil od Vavřince Krutiny spolu s polnostmi, kde se syny a manželkou hospodařil. Otec si grunt dlouho neužil, umírá v roce 1671 a o statek se starala jeho žena Anna společně se syny. Anna umírá deset let po svém choti, tedy roku 1681. Vavřinec ze statku odchází až pár let po svatbě s Dorotou Kuzbachovou „od Pádarů“ z Újezda a jejich grunt přebírá.

Jan se oženil v šestadvaceti letech 9. května roku 1678 s Dorotou Pelnářovou v kostele svatého Martina v Klenčí. i přes vyšší věk své ženy zplodili spolu šest synů v období od roku 1678 až do uvěznění Jana Sladkého Koziny roku 1693. První na svět přišel Jiří již čtyři měsíce po svatbě, následně porodila roku 1680 syna Ondřeje, 1682 Matěje, 1685 Adama. Ondřej zemřel již roku 1687 na epidemii, která v 17. století prošla celým královstvím. Další narozený syn, opět Ondřej, zemřel v pouhém jednom měsíci. Ve věku pěti let umírá i malý Matýsek. Když se jim v roce 1689 narodil další syn, opět dostal jméno Matěj – ten však umírá v době věznění svého otce v novoměstské radnici v roce 1693¹²⁹. Otcovy popravy se dožil pouze Jiří (17 let) a Adam (10 let), který následně vedl grunt se svou matkou. Jiří umírá sedm let po popravě otce, a tak zbyl pouze jediný syn. Adam měl další tři syny – rod Sladkých nevymřel a pokračuje dál do 18. století.

¹²⁴ SLADKÝ, Václav. *Zastánci práv lidu chodského*. Domažlice: Sdružení chodského národopisu v Domažlicích 1948. s. 8

¹²⁵ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 25

¹²⁶ SLADKÝ, Václav. *Zastánci práv lidu chodského*. Domažlice: Sdružení chodského národopisu v Domažlicích 1948. s. 7

¹²⁷ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 27

¹²⁸ SLADKÝ, Václav. *Zastánci práv lidu chodského*. Domažlice: Sdružení chodského národopisu v Domažlicích 1948. s. 7

¹²⁹ SLADKÝ, Václav. *Zastánci práv lidu chodského*. Domažlice: Sdružení chodského národopisu v Domažlicích 1948. s. 10

Jan Sladký Kozina přebírá po svatbě statek po svém otci. Grunt nebyl příliš velký, ale i přes to byl Kozina váženým občanem Újezda. Svědčí tomu i fakt, že Jan Sladký byl často brán za svědka na svatbě či za kmotra sedláků z Újezda i Draženova a účastnil se i úředních jednání. Podle Eduarda Maura byl Jan Sladký Kozina statečný, vytrvalý v předsevzetí, pevně přesvědčený o svém právu, ale i poněkud prchlivý¹³⁰. V díle Chodenprozess od doktora G. L. Weisela je uvedeno, že Jan Sladký Kozina byl střední, silné, zavalité postavy kolem 40 let a upřesňuje, že byl pevné povahy, bez falše¹³¹. Je pravděpodobné, že právě Kozinova neústupnost ležela Wolfovi Maxmiliánovi Lamingenovi v žaludku, a proto si vyžádal popravit právě jeho. Přece jen pro jeho řečnické schopnosti ho Chodové v době boje za svá práva vnímali jako svého mluvčího.

Prameny nám dosud známe tvrdí, že Jan Sladký Kozina neuměl číst ani psát. Neuměl se dokonce ani podepsat a na listinách ho vždy podepisoval písař. i přes negramotnost se od roku 1540 vyskytuje u Kozinů česká bible tištěná v Norimberku. Badatel Václav Sladký je názoru, že alespoň někdo z rodiny Sladkých číst uměl a bibli předčítal¹³². Bible nalezena u Sladkých byla kališnická a je možné, že rodina si ji zanechala pouze jako rodinnou památku po Bílé hoře. Během 17. až 19. století v ni přibylo několik vpisků od majitelů, žádný však nelze připsat pouze Janu Sladkému Kozinovi¹³³, některé glosy jsou připisovány bratru Vavřinovi, například podpis – Vavřinec Sladký Slatky.

Po vydání románu Psohlavci od Aloise Jiráka (1884) na Chodsku vznikl kult mučedníka¹³⁴ Koziny. Vše vyvrcholilo roku 1895, kdy v Újezdě si nechali obyvatelé od Františka Hoška¹³⁵ vypracovat návrh pomníku Jana Sladkého Koziny. Po smrti Hoška¹³⁶ práci přebírá akademický sochař Čeněk Vosmík¹³⁷. Při instalaci sochy Koziny v dlouhém plášti se širokým kloboukem typickým pro Chody, který v jedné ruce držel čakan, v druhé svitek s privilegii a u nohy mu seděl pes, se třetí části sochy přetrhlo lano, kus spadl a rozpadl se¹³⁸. Při tomto pádu s sebou strhl horní díl i obě ruce. Ty dnes můžeme

¹³⁰ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 29

¹³¹ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 46

¹³² NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 47

¹³³ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 29

¹³⁴ *Jan Sladký Kozina*. Národopisná výstava Československá, autor neuveden, vydavatelství neuvedeno, dostupné SVK Plzeň, 1995, s. 6,

¹³⁵ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 38

¹³⁶ Hošek umírá náhle ve věku pouhých 24 let - Národopisná výstava československá 1895 – 1995. s. 5

¹³⁷ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 75

¹³⁸ *Jan Sladký Kozina*. Národopisná výstava Československá, autor neuveden, vydavatelství neuvedeno, dostupné SVK Plzeň, 1995, s. 7

vidět na štítě domu „hu Kozinů“¹³⁹ v Újezdě – fotografie v příloze pod číslem 7. Mezi lidmi se traduje, že hlava Jana Sladkého nešla nasadit, protože se díval směrem k Bavorsku. Slavnostní odhalení sochy 6. října 1895¹⁴⁰ se účastnil i Alois Jirásek¹⁴¹, Jaroslav Kvapil, Ignác Herrmann a Jan Herben¹⁴².

Miloš Novotný ve svém díle *Říkalo se mu Kozina* uvádí důležitost tohoto pomníku pro tehdejší obyvatelstvo. Pietní sochu na hrádku po zabrání Sudet v roce 1938 dokonce čeští četníci zachránili tajnou akcí v noci, kdy přesunuli hraniční pásmo před pomník. Kdyby takto neučinili, pomník by byl zničen či zavlčen do Říše.

Pomník na Hrádku stojí dodnes. Po nárůstu turistiky u tohoto pomníku byly vystavěny i chatky pro ubytování.

5.1 POPRAVA – KONEC SELSKÉ REBELIE A ŽIVOTA JANA SLADKÉHO KOZINY

Císař určil, že trestem smrti bude popraven jeden předák povstání proti vrchnosti. Komise vybrala k popravě Jana Sladkého Kozinu. Jeho urputnost a víra v chodská práva naháněla strach vysokým politikům a pravděpodobně díky tomu ho odsoudili k trestu oběšením. Všichni si vzpomněli na výrok Jana Sladkého Koziny „*Raději skončím na šibenici než nebýt poctivým.*“¹⁴³

Poprava se konala 28. listopadu roku 1695 na plzeňském popravišti před zraky 66 sedláků z Chodska¹⁴⁴, které na popravu dostal Lamingen úředním rozkazem. Přítomni měli být starší Chodové se svými syny především proto, aby viděli, jaký je trest za rebelii proti vrchnosti. i to byl akt Lamingenovi pomstyctivosti. Tímto byla udělena definitivní tečka za chodským povstáním.

Písemné záznamy o průběhu popravě historikové ani badatelé dosud nenašli. Víme pouze to, že katem provádějící samotný akt byl Bartoloměj Kvíčala na plzeňském popravišti, které se tenkrát nazývalo „Na Vídni“. Z místa popravě byla vidět cesta do císařské Vídně, dnes je toto místo označeno křížem poblíž vodárenské věže v Plzni. Způsob smrti byl velice bolestivý a krutý, podle Miloše Novotného kat nenechal Kozinu

¹³⁹ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 75

¹⁴⁰ *Jan Sladký Kozina*. Národopisná výstava Československá, autor neuveden, vydavatelství neuveden, dostupné SVK Plzeň, 1995, s. 8

¹⁴¹ V příloze číslo 15 fotografie z publikace *Národopisná výstava československá 1895 – 1995*, na které je kopie originálního dopisu Aloise Jiráka členům obecního výboru v Újezdě.

¹⁴² NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 75

¹⁴³ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 70

¹⁴⁴ ROUBÍK, František. *Zápas Chodů za svobodu*. Praha: Společnost přátel starožitností československých v Praze, 1937. s. 83

umřít rychle utrženým vazem, ale nechal ho udusit se váhou vlastního těla. Tělo mrtvého Jana mělo viset na šibenici až do 26. listopadu roku 1696 pro výstrahu všem vzpurným občanům monarchie. Na žádost plzeňského obyvatelstva sundali tělo ze šibenice 21. ledna 1696 spolu s Isakem Jakobem a Doubravští ho pohřbili u zdi kostela sv. Jiří¹⁴⁵ - tato domněnka však nebyla nikdy potvrzena. o ostatcích Jana Sladkého Koziny dodnes nic nevíme.

Aktem popravky udělala vrchnost tlustou čáru za celou selskou rebelii. Lamingen zvítězil a všem sedlákům to rád a důkladně připomínal. Dlouho se však z vítězství nad vzpurnými Chody netěšil. Téměř do roka umírá, přesněji tedy 2. listopadu roku 1696 ráno při vyřizování korespondence. Nezanechal po sobě žádného mužského dědice a vdova Polyxena roku 1697 prodá trhanovské panství spolu s Chody Jindřichovi Jiřímu Stadionovi, jehož rod měl chodské obce v državě do 19. století. Pohřben je Wolf Maxmilián Lamingen v Klenčí pod Čerchovem v kostele sv. Martina¹⁴⁶.

6 DRUHÝ ŽIVOT JANA SLADKÉHO KOZINY

V této kapitole se věnuji tématu použití osobnosti Jana Sladkého Koziny v krásné literatuře a filmu. Události ze západních Čech z konce 17. století, které jsou nedílnou kapitolou české historie, si pro svou tvorbu vybralo několik českých umělců. Nejen život a průběh povstání na Chodsku proti vrchnosti, ale především smrt našeho hrdiny se stala námětem několika pohádek, románů, básní a filmů. Kapitola je rozdělena na dvě základní odvětví, a to literatura a film. V obou dvou podkapitolách беру největší zřetel na dílo Psohlavci na náměť Aloise Jiráska - ať již v románové (1886) či filmové (1955) verzi.

6.1 OBRAZ JANA SLADKÉHO KOZINY V BELETRII

Tato kapitola se zabývá použitím tématu chodské reálie v krásné literatuře. Bezesporu období Národního obrození vybízelo autory, aby se vraceli ke slavné české minulosti a spor sedláků s německou vrchností byl ideální inspirací. Hojně se psaly romány, povídky, pohádky a téma sloužilo i jako zajímavý námět k tvorbě divadelních her. o tomto období se ve svých dílech zmiňují jak regionální autoři, tak autoři uznávaní celým národem. Především díky románu Psohlavci od Aloise Jiráska vstoupil Jan Sladký Kozina

¹⁴⁵ NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*, Újezd 2015. s. 72

¹⁴⁶ Foto v příloze číslo 3 a 4.

do podvědomí národa. Zejména z tohoto důvodu je mu v této části práce věnován největší prostor.

Lidová tradice o mučedníkovi, který se postavil vrchnosti v boji o svá práva, je jen odrazem tvrdé feudální doby u nás¹⁴⁷. Chodská tradice a předávání příběhu o Kozinovi, který položil svůj život za Chody a prohrál v nečestném boji proti ryšavému Lomikarovi, brali sedláci jako určitý způsob vyjádření protifeudální nálady. Pro toto vyprávění je klíčová výzva na boží soud, tedy výrok Jana Sladkého na plzeňské šibenici směrem k Lamingenovi. Celý tento příběh vznikl až po smrti šlechtice, jelikož umírá téměř přesně do roka od Kozinovy popravy. Tato živá tradice je známa v několika obměnách, v každé vsi se vyprávěla jinak, každá rodina ji podávala svým potomkům rozdílně. Má však charakteristické rysy pro svou oblast vzniku, jedná se o boj dvou světů, a to poddanského a urozeného, lidovým hrdinou může být jen jeden, a to Kozina, který se stane hrdinou po vykonání významného činu pro společnost, který se vryje lidu do paměti¹⁴⁸. Dalším charakteristickým rysem je podle Jaroslava Kramářika nepřítomnost nadpřirozených jevů či schopností lidového hrdiny. Magie a mýtičnost nemají v lidové tradici západních Čech své místo a vyprávění vychází především z historické události.

6.1.1 BOŽENA NĚMCOVÁ

Ještě před tím, než rozebereme obraz Jana Sladkého Koziny ve slavném románu *Psohlavci*, podíváme se na dílo průkopnice tohoto tématu – *Obrazy z okolí domažlického* od Boženy Němcové.

Spolu se svým manželem a čtyřmi dětmi se do Domažlic přistěhovala 20. září 1845, aniž by tušila, že právě zde zažije své nejúspěšnější literární období. Začala na Chodsku šířit vlasteneckou osvětu¹⁴⁹ a lásku k vlastnímu národu. Při této misi sbírala také lidové vyprávění, které se jí velice zalíbilo. První zápisky z vyprávění, které doplnila o svou fantazii, jí v letech 1846 otiskly v časopise *Květy a Česká včela*¹⁵⁰, později souhrnně vydané v již zmíněné knize *Obrazy v okolí domažlického* roku 1848.

Právě v této knize se objevuje povídka *Historka o Kosinovi*, kterou vypráví devadesátiletá babička z obce Újezd. Autorka zde poprvé popisuje selské povstání na Chodsku spolu s popravou Jana Sladkého Koziny. Právě poprava zabírá největší část

¹⁴⁷ KRAMAŘÍK, Jaroslav. *Kozina a Lomikar v chodské lidové tradici*. Praha: Academia, 1972. s. 191

¹⁴⁸ KRAMAŘÍK, Jaroslav. *Kozina a Lomikar v chodské lidové tradici*. Praha: Academia, 1972. s. 191 -192

¹⁴⁹ <https://hudba.proglas.cz/folklor/folklorni-okenko/bozena-nemcova-a-chodsko/> (31.3.2019)

¹⁵⁰ <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/214452801400003/titulky> 0:06:18 – Eduard Maur (31.3.2019)

příběhu a celé povstání je velice zkráceno a v povídce slouží spíše jako pozadí. V povídce najdeme několik historicky nepřesných informací, jako například místo popravy, které Němcová umístila do Klatov¹⁵¹, objevuje se zde motiv solidarity s vdovou po Kozinovi, kde mladé selce páni i sedláci házejí k nohám mince na útěchu. Selka je však razantně odmítne s tvrzením, že žádné peníze jí muže nevrátí – tento motiv ve svém románu používá i Alois Jirásek. Důležitým prvkem je výzva na Boží soud – pár minut před samotným oběšením se Kozina podíval na urozené pány a zvolal: „*Lamingare! Do dne do roka zvu tě na soud boží!*“¹⁵²

6.1.2 ALOIS JIRÁSEK

Psohlavci, bezesporu nejslavnější beletrie o chodské historii, jež napsal český prozaik, dramatik, politik a přední představitel realismu u nás Alois Jirásek. Tento román chodské vesnice proslavil a z Koziny učinil hlavní postavu odpůrce německé šlechty v očích veřejnosti. Celý příběh postupně vycházel v časopisu Květy od roku 1884. Jirásek, typicky pro Národní obrození, si našel paralelu mezi osudem Chodů ze 17. století a osudem českého národa¹⁵³ v dobách hledání své národní identity. Román Psohlavci je psán v duchu idey boje utlačovaných Chodů proti Habsburkům, důležitý je také prolog, kterým Alois Jirásek ukazuje nespravedlnosti, které se na českém národě podepsaly po Bílé hoře.

Alois Jirásek přišel na Chodsko roku 1882 za účelem posbírat materiál na připravovaný román o Chodském povstání z let 1692 až 1693. Inspirací mu byli Božena Němcová, G. L. Weisel, Petr J. Fišer, Jan Renner a O. J. Veselý, kteří se selskému povstání na Chodsku věnovali ve svých dílech¹⁵⁴. Kvalita děl a jejich historická přesnost nebyla příliš vysoká a doba vyžadovala román založený na hrdinech našeho národa.

Hlavním zdrojem informací pro Aloise Jirásku byla studie od všerubského ranhojiče Georgeho Leopolda Weisela z roku 1848¹⁵⁵. Tyto informace doplnil z archivu, část doplnil ze zachovalé lidové slovesnosti, něco přejal z beletristických děl již vydaných, především čerpal od Karla Jaromíra Erbena a Boženy Němcové.

¹⁵¹ V době vydání povídky byly Klatovy vsutku krajským městem, pod které spadaly také Domažlice a Chodské vesnice.

¹⁵² NĚMCOVÁ, Božena. *Obrazy z okolí domažlického*. Praha: F. Topič, 1912. s. 62

¹⁵³ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 37

¹⁵⁴ Veškerá díla se nám do dnešních dob bohužel, nedochovala.

¹⁵⁵ MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 37

Podle Eduarda Mauera se román těší oblibě širokého čtenářského okruhu díky několika možným interpretacím. Na prvním místě uvádí sociální bezpráví, následně boj Čechů proti nepravosti na nich spáchané po dobu panování cizího Habsburského rodu či boj národa za svá práva, vždy v tom každý našel ten svůj boj. Právě nadčasovost je to, co z románu udělalo inspirační dílo pro další umělce, například české malíře Mikoláše Aleše a Jaroslava Špilara či hudebníka Karla Kovařovice, který složil stejnojmennou operu¹⁵⁶.

Samotný román *Psohlavci* byl několikrát zfilmován, roku 1898 Karel Kovařovic napsal na jeho podkladu také stejnojmennou operu. Několikrát se projevil snahy o modifikaci a historické zpřesnění *Psohlavců*, do povědomí lidí se však nedostaly. Chodsko, Kozina a celá selská rebelie z let 1692 až 1693 se stala slavnou především díky románu *Psohlavci* od Aloise Jiráska. Tento román dokonce přešel hranice a byl přeložen mimo jiné i do čínštiny a hebrejštiny¹⁵⁷. Pro čtenáře je román zdánlivě autentický nejen díky dokonalému popisu osobností a situací, ale také díky chodského dialektu, který se velmi hojně v příběhu objevuje.

I. Odchylky od skutečnosti

Odchylek od skutečnosti je v románu několik. Zastavme se nejprve u rodiny Jana Sladkého, konkrétně u jeho matky. Dle matričních záznamů víme, že matka Jana Sladkého se jmenovala Anna Sladká za svobodna Havlová a zemřela 14. února roku 1682. Již podle data se můžeme přesvědčit, že oproti románovému ději se popravy svého syna zúčastnit nemohla. Její příbuzenský vztah s Kryštofem Hrubým z Draženova vznikl zřejmě kvůli nepřesnému toku informací. Již v 19. století se zkoumaly příbuzenské vztahy mezi rodem Sladkých z Újezda a rodem Sladkých z Draženova.

Další chybnou interpretací historie je jméno manželky a počet dětí. Dnes již bezpečně víme, že Jan Sladký si vzal Dorotu Pelnářovou z Újezda a měl s ní šest synů, kdy dospělého věku se dožil pouze Adam Sladký. o dceři se historické prameny nezmiňují. Postavy, které se v románu objevují a často zde mají i hlavní úkol, nejsou vždy historicky doloženy. Například postava Matěje Příbka, újezdského sedláka a posledního chodského praporečníka, je inspirovaná postavou z 19. století, kterou Alois Jirásek na Chodsku

¹⁵⁶ <https://hudba.proglas.cz/klasika/aktuality-k-vysilani-klasik/psohlavci-v-operni-podobe/> (31.3.2019)

¹⁵⁷ MAUR, Eduard. Kozina a Lomikar. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. s. 1

potkal a stýkal se s ní. Dalším omylem je připisování přezdívky Čtverák Eclovi z Klenčí, jak uvádí autor. Tato přezdívka patřila Janu Selnerovi, rebelantovi, který svrhl z koně purkrabího Líchu. Poctivý a problému znalý čtenář najde nepřesnosti i v ději povstání a jeho průběhu.

1. Obraz Jana Sladkého Koziny v románu Psohlavci

Pro interpretaci obrazu Jana Sladkého Koziny jsem si z již zmíněného románu vybrala tři typické okamžiky, a to boj o lípu, pálení privilegií Lomikarem v trhanovském zámku a nakonec popravu Jana Sladkého Koziny a výzvu k setkání u božího soudu.

2. Boj o Lípu

Jako první z rozebraných obrazů jsem si vybrala boj o lípu, tedy podle Aloise Jiráska začátek selské rebelie na Chodsku. Celý příběh začal setkáním Jana Sladkého Koziny s Matějem Příbkem v lese na kraji Újezda. Spolu s nimi byl přítomen i dudák Jiskra, který se šel projít spolu s mladým Kozinou. Příbek Kozinu upozornil na správce z trhanovského zámku, kteří káceli vrbu, která odnepaměti stála na pozemku rodiny Sladkých. To jak Jan slyšel, rozběhl se směr na Hlinovatkách (zmiňované pole) a mladý dudák se rozeběhl za ním. Dále pokračuje Alois Jirásek vysvětlením důležitosti této lípy: *“ Na úpatí výšiny, za níž se rozkládá Újezd, až téměř u Trhanova, stála na pokraji zoraného pole stará, mohutná lípa. V její holé koruně se ozývalo hlasité šumění, připomínající hluboké vzdechy. Byly již poslední. Hlouběji a hlouběji se do mohutného těla letitého stromu zakusovala pišticí, zubatá pila, které předtím sekery uvolnily cestu hlubokými záseky. Pod lípou stáli tři muži: trhanovský správce a dva silní nádeníci. Ti pilně sledovali práci dvou pacholků, kteří se, celí zarudlí, v kleče, přetahovali o ostří pily. Naproti, v nedalekém Trhanově vybíhali lidé před svá stavení a každý z nich téměř oněmělý úžasem hleděl na to, co se děje s Kozinovo lípou. To je nové násilí pánů! Kdo by se vůbec odvážil vztáhnout ruku na tak starý strom, stojící tu věky, i kdyby nebyl posvátný tím, že dělí majetek, je mezníkem, jenž právo odedávna uznává!”¹⁵⁸*

Po příchodu Jana Sladkého a Jiskry zavládlo hrobové ticho a pacholci přestali káčet. Všichni čekali, co se bude dít. Velice rozzlobený Kozina se obořil na

¹⁵⁸ JIRÁSEK, Alois. *Psohlavci*. Ilustroval Mikoláš ALEŠ. Praha: Dobrovský, 2014. Omega (Dobrovský). ISBN 978-80-7390-129-5. s. 36

správce a hodnou chvíli se dohadovali, jestli lípa stojí na poli vrchnosti či Kozinově. Zde se Jan Sladký také zmiňuje o privilegiích, která jim byla odebrána: *“Ta vaše písma! V tich taky stálo, že naše majestáty, naše starý práva nic neplatí, haha. Všechno jste nám vzeli, robotníkú z nás nadělali, ha eště byste chtili tuten kúsek půdy, co nás živí! Zloději! Hani tu toho kříže svatýho se nebojíte!”*¹⁵⁹

Následně se u lípy strhla bitka mezi správcem, pacholky a Kozinou, kterému pomohl jak Jiskra, tak i Matěj Příbek. Chodové lípu uchránili v nerovném boji proti panské přesile a domů odešli potlučení. Poté, co mladého Kozinu doma manželka Hanka ošetřila a hlavu mu obvázala, pronesl: *“Tot’ huž jde o živobyti ha nejen vo práva. Huž není vyhnuti!”* a „*Tuto tě vod pánaboha súzeno!*“ ozvalo se znovu a živěji mladému sedlákovi v duši.¹⁶⁰ Lípu nakonec panská čeládka stejně v noci pokácela.

Alois Jirásek tedy postavil Kozinu již ve čtvrté kapitole do světla hrdiny, který se pral za ztracená práva. Celý konflikt a později i rebelii, která se na Chodsku stala, připisuje incidentu s Lípou, která ale není nikde historicky doložena, bezesporu se ale dodnes na Chodsku uchovala. Pravdu má Alois Jirásek v tom, že Chodové robotovat nechtěli a pánům z Albenreuthu se jejich tvrdohlavost nelíbila. Robotovat museli již za Wolfa Viléma, potřeba pracovní síly však vzrostla po převzetí jedenácti chodských vesnic Maxmiliánem, který po ekonomické stránce rozvíjel tuto oblast.

3. Spálená privilegia

Druhým obrazem z beletrie je moment ztráty privilegií. Podle Jiráskových Psohlavců privilegia na Trhanovský zámek přineslo vojsko, které je našlo u staré Kozinové na výminku. Zatčené rebelanty, předáky vzpoury proti vrchnosti, si Lomikar nechal pozvat z vězení do velké komnaty, kde nejprve před jejich zraky znehodnotil majestáty ustrížením jejich pečetě a hodil je do krbu. Příběh pokračoval: *„Když správce házel majestáty do plamenů, panovalo v kanceláři hrobové ticho, které prořezával jen sykot a praskání ohně, když pergamen nebo pečeť zapadly hlouběji do ohniště a narušily tak útrpnou a tichou posvátnost této chvíle. Nežli správce hodil poslední listinu do výhně, obrátil se k chodům. „Máte po majestátech. Nyní, když před vysoce urozenými pány (uvedl jejich tituly), před pány úředníky naší milostivé vrchnosti i před vašima očima byly zničeny, snad nabudete*

¹⁵⁹ JIRÁSEK, Alois. *Psohlavci*. Ilustroval Mikoláš ALEŠ. Praha: Dobrovský, 2014. Omega (Dobrovský). ISBN 978-80-7390-129-5. s. 37

¹⁶⁰ JIRÁSEK, Alois. *Psohlavci*. Ilustroval Mikoláš ALEŠ. Praha: Dobrovský, 2014. Omega (Dobrovský). ISBN 978-80-7390-129-5. s. 39

*rozum a nebudete se jich už odvolávat.*¹⁶¹“ Lamingen také nechal spálit chodský erb s psí hlavou a prapor, který byl Chodům zabaven již dřív. Příběh pokračuje překvapivým zvratem, kdy stará Kozinová uschovala dva nejdůležitější majestáty, a to od krále Jiřího z Poděbrad a císaře Matyáše. Na základě držení těchto privilegií se následně do Vídně vydala první deputace z Chodska ve složení Psůtka z Postřekova, Němce z Mrákova a Pajdara z Pocínovic¹⁶².

I ve druhé kapitole hrála velkou roli autorova fantazie. Jak jsem již zmínila v kapitole s názvem *Královská privilegia*, ve skutečnosti byly majestáty Chodům odebrány v Praze již roku 1693. Před očima všech přítomných krajští hejtmané ustríhli všem 24 listinám jejich pečeti, a tímto aktem majestáty pozbyly své platnosti.

Dalším autorským prvkem, který neodpovídá skutečnosti, je psí hlava coby znak domažlických Chodů. Dle dostupných pramenů byl na erbu Chodů od pradávna pár plstěných bot coby symbol chůze, psí hlava se začala používat až po vydání románu *Psohlavci*. O uschování dvou nejdůležitějších privilegií v historickém bádání také nic nevíme. Veškeré majestáty odevzdaly Chodové do Prahy roku 1693, kde byly kompletně zničeny.

4. Výzva na Boží sud

Poslední obraz je silně zakořeněný v historickém povědomí lidí v celých Čechách. Jedná se o popravu Jana Sladkého Koziny a výzvu setkání se s Lomikarem před božím soudem. Kozina jde k popravišti s hlavou vzpřímenou a pozoruje okolní dění, poté se podívá směrem k vrchnosti. *„Poznal tam toho na vraném koni, poznal Lammingera, který nespouští oči ze žebříku. Kozina se vzpřimil, podíval se mu do tváře, zrovna jako tehdy na rychtě u Syků. Všemi to trhlo. Páni, kat, všichni byli jako zmateni. „Lomikare!“ zvolal náhle Kozina silným hlasem, který se chvěl posledním hlubokým vzrušením a zněl v tu chvíli hrozně. Naposled se nahrnula do jeho tváře krev a naposledy mu vzplanulo oko. „Lomikare! Do roka budeme spolu stát předsudů stolicí boží, hin sa hukáže, hdo z nás...“*

¹⁶¹JIRÁSEK, Alois. *Psohlavci*. Ilustroval Mikoláš ALEŠ. Praha: Dobrovský, 2014. Omega (Dobrovský). ISBN 978-80-7390-129-5. s. 69

¹⁶²JIRÁSEK, Alois. *Psohlavci*. Ilustroval Mikoláš ALEŠ. Praha: Dobrovský, 2014. Omega (Dobrovský). ISBN 978-80-7390-129-5. s. 91

*V tom se velící důstojník vzpamatoval. Jeho obnažený kord se zasekl vzduchem, kat podtrhl žebřík a odsouzcův hlas umkl. Jan Sladký, zvaný „Kozina“, už nebyl mezi živými.“*¹⁶³

Lomikar se v Jiráskově vypravování na oko tváří, že si z toho nic nedělá, ale bojí se osudového data 29. Listopadu 1696. Čím více se blíží tento den, tím více se Lomikar chová zasmušile, před okolím si ale z proroctví rebelanta Koziny nic nedělá a vysmívá se mu. V den, kdy přijede jeho dcera do trhanovského zámku na lov a večerní pobavení a především za svými rodiči, na proroctví na čas zapomene. U večere se však opět vysmívá „hlupáku“ Kozinovi, praví: „... oprátku má už na krku a ještě si troufá mě zvat na boží soud. O, Kozino, špatný proroku! Rok už je tu, ty jsi tam a já pořád tady.“ Náhle umkl a klesl do křesla. Výkřiky dam i pánů se rozlehly jídelnou, několik křesel se překotilo, jak hosté ve zmatku prudce vstávali, aby přiskočili ke svému hostiteli. Laminger, napůl položený, napůl sedící byl ve svém rudém křesle – bez sebe. Oči měl otevřené a jejich zřítelnice byly zatažené. Nehnuly však sebou a byly zvráceny vzhůru. Ještě několikrát dlouze, zhluboka vzdechl, z hrdla se mu vydal chrapot, ale ne na dlouho. Než se všichni hosté, vyděšení a zmateni, shlukli kolem, už nedýchal.“¹⁶⁴

Dodnes se nenalezl záznam z poprav y Jana Sladkého, nemůžeme proto dokázat, zda se jedná o pravdivý výrok. Dle Františka Roubíka se pověst o vyzvání Wolfa Maxmiliána Lamingena na Chodsku objevila až po smrti pána, který zemřel necelý rok po popravě, a to 2. listopadu roku 1696. i přes to se tento slavný výrok dodnes učí na základních školách, zvláště v okolí Domažlic. Jaroslav Kramářik poukazuje ve svém díle *Kozina a Lomikar* v chodské lidové tradici na motiv večere. Podle něho odkazují zde Chodové ve své tradici na Jidáše¹⁶⁵.

Tento výjev můžeme zaznamenat i v jiných dílech, kde se objevili, dá se říci, mimoděk jako vsuvka. Zmínit zde můžu například film *Cesta do hlubin študákovy duše* režírovaným Martinem Fričem z roku 1939¹⁶⁶. Vtipně je zde použita část z Jiráskova románu *Psohlavci*, kdy si nepozorný žák Peterka při hodině matematiky splete Kosinovu větu s výzvou mladého Koziny. Ve filmu vtipná scénka začíná příchodem profesora Vobořila (0:25 min) a končí rozčilením pana profesora nad Peterkovým omylem (0:26:59): „**Peterka**: Co je? Co chce?“ „**Vaněk**: Jseš vyvolanej. Nějaká věta kosinová.“ „**profesor Vobořil**: Tak bude to?“ „**Peterka**: Kozinova věta zní: Lomikare, Lomikare, zvu tě na boží

¹⁶³ JIRÁSEK, Alois. *Psohlavci*. Ilustroval Mikoláš ALEŠ. Praha: Dobrovský, 2014. Omega (Dobrovský). ISBN 978-80-7390-129-5. s. 240

¹⁶⁴ JIRÁSEK, Alois. *Psohlavci*. Ilustroval Mikoláš ALEŠ. Praha: Dobrovský, 2014. Omega (Dobrovský). ISBN 978-80-7390-129-5. s. 249

¹⁶⁵ KRAMÁŘÍK, Jaroslav. *Kozina a Lomikar v chodské lidové tradici*. Praha: Academia, 1972. s. 193

¹⁶⁶ <https://www.csfid.cz/film/3092-cesta-do-hlubin-studakovy-duse/prehled/> (31.3.2019)

súd...“ **profesor Vobořil:** „Ale? No tak dál...“ „**Peterka:** Hin se ukáže!“ „**profesor Vobořil:** Tak, ukáže. Já ti taky ukážu! Ale v konferenci! Počkej! Plést si matematiku s dějepisem!“¹⁶⁷

6.1.3 JAROSLAV VRCHLICKÝ

Známý český básník, dramatik a překladatel, představitel lumírovců měl k Chodsku blízko již od svých dětských let. Poprvé Domažlice navštívil se svými rodiči jako dítě v letech 1869 až 1872. Jeho rodina zde měla pronajatý krámk na náměstí¹⁶⁸. V době svého středoškolského studia na klatovském gymnáziu se seznámil se svým dlouholetým přítelem, lékařem Josefem Thomayerem, který ho na krátkou návštěvu do Domažlic zve i v roce 1908. Do Domažlic se vrací i na sklonku života, v době po rozpadu manželství a první mozkové mrtvici v září roku 1911. Svůj poslední rok života strávil v bytě na náměstí a jeho pobyt v Domažlicích připomíná i pamětní deska na domě.

Ve svém nejznámějším básnickém díle Selské básně z roku 1885 se Vrchlický sám zmiňuje: „*Poznámka. Všecky historické ballady této sbírky zbudovány jsou na motivech, jež historická fakta poskytla, a jejichž největší část čerpal jsem z výtečné studie Svátkovy „Selské vzpoury v Čechách“, vyhražuje si ovšem všady úplnou volnost poetického zpracování. J.V.*“¹⁶⁹. Balada věnující se postavě Jana Sladkého Koziny se nazývá Balada o smrti Jana Koziny a je silně inspirována výzvou na setkání se Koziny a Lomikara před Božím soudem. Úryvek níže uvedený se odehrává již na popravišti, poté co Kozina promluví k svému lidu a povzbuzuje ho. Poté se obrátí také na mladého šlechtice.

*Tu děl Jan Sladký: „Lide můj,
To není konec však,
při právech svých ty pěkně stůj,
Bud' volný vždy co pták!*

*Však Lamingere, tyrane,
Ty vem těch slzí proud,
Než dnešní den v rok zaplane,
Na boží zvu tě soud!*

Tam povím tobě, lidu pot,

¹⁶⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=Rp8rQZf3XFk> (31.3.2019)

¹⁶⁸ https://domazlicky.denik.cz/kultura_region/muzeum-vystavuje-koleckove-kreslo-na-nemz-dozival-jaroslav-vrchlicky-20120507.html (31.3.2019)

¹⁶⁹ <http://www.rondon.cz/admin/files/ModuleKniha/140-Selske-ballady.pdf> (31.3.2019) úvodní s.

*Jak převzácná je věc. “
V tom bubnu hřmot jak o překot,
V oprátku sklonil plec.¹⁷⁰*

6.1.4 REGIONÁLNÍ TVORBA

Chodové jsou na svého mučedníka patřičně hrdí. Snaha o to posbírat veškeré vypravování o povstání proti vrchnosti a osudu Jana Sladkého Koziny je v jedenácti chodských vesnicích patrna až do dnešních dní.

Jakub Cvačka z Trhanova sepsal knihu *Pověsti a příběhy lidu Chodského*, která je celá napsána v chodském nářečí. Celá sbírka je sepsána právě na základě příběhů, které se vyprávějí po chodských vesnicích. Kniha obsahuje také jmenný seznam všech, kteří svým příběhem přispěli spolu s životními daty¹⁷¹.

Mezi regionální autory můžeme zařadit také Jindřicha Šimona Baara, který vydal *Pověsti z Chodska* roku 1930 a společně s autory Janem Františkem Hruškou a Františkem Teplým roku 1927 sepsali také *Chodskou čítanku*. Obě tyto publikace jsou z větší části pouze odrazem autorovy fantazie. V příbězích můžeme najít černého psa s ohnivým jazykem¹⁷² či zmije se čtyřmi hlavami¹⁷³.

6.2 OBRAZ JANA SLADKÉHO KOZINY VE FILMU

Nové technologie, které s sebou přinášejí přelom 19. a 20. století, poskytly ve 20. letech i nový komunikační prostředek – film. První verze *Psohlavců* byla plánována již na počátku 20. let, realizována však byla až o 10 let později. Následující a také poslední filmová adaptace Jiráskova románu pochází z roku 1955 a v povědomí diváků je nejznámější a nejoblíbenější dodnes. Od této doby zájem o chodskou rebelii ve sféře kinematografie upadá.

¹⁷⁰ <http://www.rondon.cz/admin/files/ModuleKniha/140-Selske-ballady.pdf> (31.3.2019 - s. 28.)

¹⁷¹ CVAČKA, Jakub. *Vo Kozinovi ha vo Lomikarovi: pověsti a příběhy lidu chodského*. V Českých Budějovicích: Č.A.T., 1946. s. 74 - 75

¹⁷² HRUŠKA, Jan František, František TEPLÝ a Jindřich Šimon BAAR. *Chodská čítanka*. Vyškov: F. Obzina, 1927. Obziny tisky. s. 230

¹⁷³ BAAR, Jindřich Šimon. *Pověsti z Chodska: chodské pohádky a povídky*. V Praze: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 1930. s. 22

6.2.1 PRVNÍ POKUS

První pokus o natočení historického filmu týkajícího se Jana Sladkého Koziny přišel v roce 1923 ze strany francouzských filmařů. Inspirací pro režiséra Leóna Poiriera¹⁷⁴ byl překlad románu *Psohlavci* od Hanuše Jelínka¹⁷⁵. Spolupráce mezi československou a francouzskou koprodukcí ztroskotala na nedostatku financí ze strany Československa.

6.2.2 PSHLAVCI 1931

Psohlavce v prvním filmovém zpracování přivedl do kin Svatopluk Innemann¹⁷⁶ roku 1931. Jedná se o černobílý film se zvukovým doprovodem. Film se těšil velké oblibě u diváků především na venkově a často byl označován jako „film národní“¹⁷⁷. V hlavních rolích se nám představili Bedřich Karen coby Kozina a Theodor Pištěk jako Lomikar. V dnešní době film není příliš oblíbený pro svou teatrálnost – přehnanou mimiku obličejů osobně přisuzují době vzniku filmu, v roce 1931 ještě doznívala éra němého filmu a herci si teprve zvykali na nový způsob natáčení.

6.2.3 PSHLAVCI 1955

Za nejnámější filmové zpracování *Psohlavců* je považován film Martina Friče z roku 1955. Již barevný film, který je natočený s typickými výrazovými prostředky pro kinematografii 50 let, má téměř 90 minut. Celý snímek je natočen přesně podle stejnojmenného románu Aloise Jiráska a režisér do hlavních rolí obsadil tehdejší barrandovské hvězdy, a to Vladimíra Ráže, který velice přesvědčivě ztvárnil roli chodského rebelanta a vůdce povstání, a Miloše Nedbala, který byl obsazen do role pána z Lamingenu.

¹⁷⁴ Jedná se o francouzského režiséra a scénaristu. Jeho nejslavnější film se jmenuje *Verdun: Vize historie*, který pojednává o bitvě u Verdunu, která je známá také pod názvem Verdunský mlýnek na maso.

¹⁷⁵ TABRERY, Karel. *Psohlavci, Nezrealizovaný film francouzského režiséra Léona Poiriera*. In: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis XXII (2000). Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000, 99- 116, s. 99. ISBN 80-244-0203-3.

¹⁷⁶ Jedná se o průkopníka české kinematografie. Krom režie se také věnoval herectví, střihu a scenáristice.

¹⁷⁷ JANEČKOVÁ, Jitka. „Druhý život“ *Jana Sladkého Koziny v legendách a tradicích*. In: *Minulosti západočeského kraje XLII* (2007). Plzeň: Alibisinternational, 2007, 153- 234, s. 189. ISBN 80-86971-51-3

5. Hodnocení filmu

Téměř hodinu a půl dlouhý snímek začíná při své premiéře roku 1955 velice honosně s titulky na červeném plátně. Úvod filmu patří drobné šarvátce mezi císařskými strážnými a Chody na hranicích. Jedná se o dobu těsně po Bílé hoře, kdy roku 1630 dostává Wolf Vilém Lamingen do dědičné zástavy jedenáct chodských vesnic. Následně se divák dostane do roku 1692 ke staré památné lípě, kde dědeček vypráví příběhy dětem o privilegiích, svobodách a hraniční strážci. Film poukazuje na nelibost sedláků podvolit se pánům z Albenreuthu a robotovat pro ně – názornou ukázkou poskytuje scéna u Kozinů ve světnici¹⁷⁸. i ve filmu se objevuje fiktivní postava posledního chodského praporečníka Matěje Příbka, který je zde vyobrazena jako rváč. Velmi působivě je ve filmu natočena scéna na „*vejminku u staré Kozinové*“, kam ji její bratr Kryštof Hrubý spolu s Jiřím Sykou přinášejí vzácné pergameny k uschování před panskou vrchností¹⁷⁹.

Památný boj o Lípu neprobíhá ve filmu ryze dle předlohy Aloise Jiráska. Svým bojem sice Chodové zaženu správců Koše v podání Miloše Kopeckého, ale památná lípa padá k zemi¹⁸⁰. Tento boj má pak za následek rabování lamingenových vojsk a hledání privilegií. Vojsko nakonec slaví úspěch a krom privilegií na trhanovský zámek přiváží i chodský prapor, který si Chodové schovávali jako symbol svého bývalého postavení.

Scéna, kdy Wolf Maxmilián Lamingen pálí chodské majestáty, shrnul režisér pouze do necelé minuty. Po vhození privilegií do ohně Kozina pronáší větu, která ho za necelých 60 minut dostane na plzeňské popraviště: „*Spálili jste je, ale co v nich je napsáno, tady zůstane.*“ (*ukáže si na srdce*) „*a srdce nám z těla nikdo nevytrhne.*“¹⁸¹ Lomikar pak zlostí spálí i chodský prapor, který však v poslední chvíli Matěj Příbek vytáhne z ohně a odnese domů. Po této scéně Kozinu doma matka překvapí, když mu předloží přece jen ještě dva nejdůležitější majestáty – od Jiřího z Poděbrad a od Matyáše. Stejně jako v knize je před prohlídkou k sobě tajně ukryla.

Na schůzce s rychtáři v Újezdě Kozina přijde s nápadem soudit se jako domažlický měšťan Just. Svolává proto sedláky ze všech chodských vesnic a celou příhodu s Lomikarem jim převypráví. Chodové se shodují na vyslání deputace do Vídně

¹⁷⁸ 0:08:25 – 0:09:40

¹⁷⁹ 0:13:39- 0:15:46

¹⁸⁰ V románu Aloise Jiráska lípu ubránili a pacholky zahnali. Ti se však vrátili v noci a lípu porazili.

¹⁸¹ 0:26:18 – 0:26:27

k císaři. Lamingen se vše ale doví a nechává nastolit přísnou robotu s cílem vyvolat rvačky a z Chodů před císařem udělat rebelanty. V jedné ze scén se ve filmu objevuje i Jan Werich¹⁸² coby jeden ze správců nad Chody ve vesnici Pocínovice.

Veškeré stížnosti po správci Koši posílá Lamingen do Vídně, kde také nechává podplatit chodského advokáta Strausse. Ten chodskou deputaci podle románové předlohy obelhává a tvrdí, že celá žaloba se vyřeší v jejich prospěch.

Martin Frič ve scénáři velice detailně propracoval scénu utopení Masopustu před zámekem v Trhanově. Masky jsou velmi působivé, chodské písně spolu s dudami dodávají celé scéně na autentičnosti. Neposlušní Chodové v čele s Matějem Příbkem přicházejí před zámek utopit panský karabáč jako symbol končící panské moci a robotných sedláků. Mladý Kozina s tímto aktem nesouhlasí, ve filmu je zřejmé, že nechce zbytečně provokovat, nikdo ho ale neuposlechne. Lamingen má tedy výhodnou záminku vše žalovat do Vídně.

Výsledek soudního řízení Chodům přijíždí oznámit samotní páni z Vídně. Prohru ale Chodové neuznávají a chtějí se za své majestáty bít – Kozina musel celou rebelii zastavit vlastním tělem a uklidnit především Matěje Příbka. Poté Kozina, jeho strýc Kryštof Hrubý a další sedláci odcházejí do Prahy podat k soudu odvolání. Při výslechu Kozina přišel s nečekanou správou - mají schovány ještě dva nejdůležitější majestáty a to Jiříkův a Matyášův¹⁸³. Soud odročí jednání a Chodům řekne, ať celou žalobu řádně podloží důkazy – například majestáty. Rozhodnutí soudu pro Chody není příznivé, nařizuje uvěznit Ecla, Hrubého a Kozinu, ostatní musí podepsat přísahu věrnosti Lamingenovi. Rozsudek soud nezmění ani po předložení majestátů, bez okolků během vteřiny jim odstříhnou pečeti a zbaví je tak jejich platnosti.

V Újezdě i ostatních vesnicích se strhne rebelie. Dokonce zajmou správce Koše a stahnou se do lesů na Hamrech. Na Lamingenovo naléhání císař posílá na Chodsko vojsko. Sedláci pochopí, že nemají šanci v boji vyhrát a polovina se vzdá. Druhá polovina utíká do Pocínovic a připravuje se k boji. Celá bitva mezi Chody a císařským vojskem je ve filmu ztvárněna velice efektně - například zapálením doškových střech střelnými zbraněmi, výstřely z kanonů a doprovodnými dými či výbuchy palisád, které si Chodové připravili. Bezpochyby se jedná o jednu z nejpropracovanějších scén z celého filmu. Bitva je krvavá¹⁸⁴, umírá zde dokonce Matěj Příbek s Chodským praporem v ruce. Martin Frič

¹⁸² 0:36:58 – 0:37:07

¹⁸³ 0:53:00

¹⁸⁴ Ve skutečnosti celé chodské povstání mělo v průběhu bojů pouze jednu oběť – pocínovického vojáka.

zde také velice bravurně pracuje se stříhem, kdy do obrazu bitvy přidá záběr ze svatby dcery Wolfa Maxmiliána Lamingena a následně bohaté hostiny na zámku – režisér tak poukázal na rozdíl mezi bohatou vrchností a naprosto zlomenými Chody, kteří právě přišli o poslední naději. Se stříhem se pracuje i nadále, z hostiny se divák během sekundy přenesl do tmavého vězení, kde velice nemocný Kryštof Hrubý vyslechl rozsudek soudu – jeden ze tří rebelantů bude pověšen. Nechal si k sobě zavolat synovce. Po pár minutách rozmluvy s Janem Kryštof Hrubý umírá.

Na rozdíl od románové předlohy nepustí stráže rodinu za Kozinou ani pár dní před popravou, pouze mu donesou balík. Jakmile Kozinovi došlo, od koho balík dostal, podívá se z okna a na rodinu zavolá – marně, již ho neslyší.

Obecně lze říci, že zklamání diváka přichází se závěrečnou scénou. Zatímco v románu dal Alois Jirásek prostor průchodu emocí, ve filmu Martin Frič shrnul celou popravu do dvou minut, které nedávají možnost hlubšího prožitku této vrcholné scény¹⁸⁵. Záběr začíná přečtením rozsudku obžalovanému. Zde se filmová kamera věnuje především přihlížejícím pánům a smutným Chodům. Kozina se stručně loučí s rodinou slovy: „*Neplačte, nadarmo neumírám.*“ a jde pomalým krokem k popravišti. Chodští sedláci snímají své černé klobouky a vzápětí se hlavní hrdina již s oprátkou na krku obrací k Lomikarovi se slavnou větou: „*Lomikare!, Lomikare! Do roka ha do dne vyzívám Tě na boží soud! Hin sa hukáže, hdo z nás...*“¹⁸⁶. V tuto chvíli zaznívá ve filmu víření bubnů, chodští sedláci se hrozivě zvedají z pokleku a Lomikar s vystrašeným obličejem zbrkle nasedá do kočáru a odjíždí. Toto vše je zahrnuto do již zmíněných dvou minut.

V historických filmech z tohoto období byli diváci zvyklí na výrazné až patetické ztvárnění rolí, velká gesta a hluboké emoce. Tak tomu bylo např. ve filmové husitské trilogii Otakara Vávry, jež byla s ohromným úspěchem uvedena do kin roku 1954, tedy rok před natočením psohlavců Martinem Fričem. Je zřejmé, že režisér Frič čerpal z této popularity.

Oba dva snímky vznikly v 50. letech a jejich výprava byla velice finančně náročná. Otakar Vávra zakončení téměř dvouhodinového epického filmu zvládl excelentně. Již po zjištění rozsudku je skvěle gradovaná poslední noc Jana Husa ve vězení¹⁸⁷, kde sám rozjímá o svém životě a boji, efekt postupně dohasínajícího kahanu je více než výmluvný. Již v tomto momentu na diváka působí velice silné emoce. Scéna popravu trvá 5 minut,

¹⁸⁵ 1:21:07 – 1:23:10

¹⁸⁶ 1:22:59 – 1:23:10

¹⁸⁷ 1:27:16 -1:27:31

kteří poskytují prostor na divákův emoční prožitek. Jan Hus přichází s „boží písní“ na popraviště, následně se modlí k bohu, promlouvá k lidem i svým přátelům, nechá pozdravovat i ty, kteří se nemohli dostavit, je připoután ke kůlu a nakonec umírá v kouři a plamenech. Nejčastější jsou záběry na obličej Jana Husa v podání Zdeňka Štěpánka, což přispívá k citovému náboji celé scény.

Ve srovnání s Vávrovým filmem zakomponoval Frič scénu popravu do příběhu podle mého názoru poměrně nešťastně. Následně po popravě nechává režisér brilantně uplynout celý rok. V závěru filmu Lomikar churaví a nemá radost ze života, přesto však pořádá na trhanovském zámku honosnou hostinu na počest ukončení lovu. Film končí smrtí Lomikara v okamžiku, kdy se vysmívá Chodům, Kozinovi i jeho ultimátu s vínem v ruce. Okázale prohlašuje: „*Kozino! Špatný proroku, Chodové zkroceni. Rok už tu, ty tam a já dosud.*“ v tom se však skácí k zemi.

Celý film Psohlavci hodnotím z hlediska současného diváka kladně až na onu nešťastnou závěrečnou scénu, která celý film nedovádí do dramatického konce dostatečně působivě. V mém hodnocení hraje významnou roli skutečnost, že Martin Frič důsledně zprostředkovává divákům Jiráskovu románovou předlohu. Na autentičnosti celému filmu dodává i chodské nářečí, které ve filmu užívají herci v rolích chodských sedláků při rozpravě jak mezi sebou tak s vrchností.

Velmi zdařilý je i hudební doprovod od Emila Františka Buriana, který scény dramaticky dotvořil. Podle Jitky Janečkové se film těšil velké oblibě nejen na domácí půdě, ale také v zahraničí. Českou kinematografii reprezentoval např. na filmovém festivalu v Cannes¹⁸⁸ v následujícím roce.

---

¹⁸⁸ JANEČKOVÁ, Jitka. „Druhý život“ Jana Sladkého Koziny v legendách a tradicích. In: *Minulostí západočeského kraje XLII* (2007). Plzeň: Alibisinternational, 2007, s. 153- 234, s. 189. ISBN 80-86971-51-3

ZÁVĚR

Z historických pramenů nám dodnes není znám původ obyvatel na Chodsku. Většina českých historiků se přiklání k teorii Františka Roubíka, ve které tvrdí, že Chodové jsou slovanského původu a jedná se o původní obyvatelé západních Čech¹⁸⁹. Tuto teorii potvrdil i lingvista Jan František Hruška při zkoumání chodského nářečí¹⁹⁰.

Chodský lid měl ve středověku výjimečné sociální postavení – byl poddaný pouze králi. Za službu, kterou Chodové pro krále vykonávali, a za střežení hranic s Bavorskem dostali celkem 24 majestátů od českých králů. Právě svobody, které ve středověku získali, se s nástupem novověku v Čechách staly zárodkem selského povstání v letech 1692 až 1693.

Odpor vůči vrchnosti měl za následek popravu snad nejslavnějšího Choda Jana Sladkého Koziny, a tímto aktem se chodská rebelie zapsala do podvědomí téměř všech obyvatel. Na památku slavného boje proti Wolfu Maxmiliánu Lamingenovi otevřeli obyvatelé Újezda živé chodské muzeum na statku „hu Kozinů“, kde je veřejnosti zpřístupněna *Kozinova Síň*, dále pak na nedalekém Hrádku je postavena socha Jana Sladkého Koziny z roku 1895. Výjimečnost Chodů si dobře uvědomují lidé i dnes a na poutní místa se sjíždějí turisté nejen z České republiky, ale také například Německa, Rakouska, Polska i Anglie.

Do povědomí obyvatel vešla chodská rebelie v různých obdobích českých dějin. Především to byla doba národního obrození, ve které autoři hledali inspiraci ve slavných momentech české historie ve snaze vzkřísit český národ. Boj českých sedláků s německou šlechtou byl ideální pro povzbuzení národního vědomí i jazyka. To si dobře uvědomil i Alois Jirásek a po krátkém pobytu na Domažlicku vydal roku 1886 román *Psohlavci*¹⁹¹, bezesporu nejznámější beletristické dílo zabývající se Chody. Druhým obdobím jsou padesátá léta minulého století. V době totalitního režimu se ideologům zdál příběh utiskovaných pracujících sedláků, kteří bojují proti bohaté šlechtě, ideální (boj mezi dělníky a kapitalisty).

---

¹⁸⁹ ROUBÍK, František. *Dějiny Chodů u Domažlic*. František Roubík. Praha: Ministerstva vnitra Republiky Československé, 1931. S.25

¹⁹⁰ HRUŠKA, Jan František, František TEPLÝ a Jindřich Šimon BAAR. *Chodská čítanka*. Vyškov: F. Obzina, 1927. Obzinovy tisky. s. 104

¹⁹¹ JIRÁSEK, Alois. *Psohlavci*. Ilustroval Mikoláš ALEŠ. Praha: Dobrovský, 2014. Omega (Dobrovský). ISBN 978-80-7390-129-5

Alois Jirásek však nebyl první, kdo přichází do literatury s tématem chodského povstání. První zmínky o Kozinovi¹⁹² máme již od Boženy Němcové z roku 1848. Právě tato česká spisovatelka poprvé přišla s výzvou Jana Sladkého Koziny na boží soud, která je pro beletristické a filmové zpracování klíčová. Výrok slavné věty je následně rozebírán jak v knižní tak filmové adaptaci tématu.

Román *Psohlavci* inspiroval i další umělce, například roku 1896 napsal Karel Kovařovic stejnojmennou operu, v letech 1931 a 1955 byl natočen film *Psohlavci* a v nedávné době (1999/2000) uvedlo divadlo Alfa v Plzni loutkové představení s názvem *Jéminkote, psohlavci!*¹⁹³.

Domněnky, že film *Psohlavci* od Martina Friče, bude natočen klasicky podle modelu komunistické totalitní doby, se mi potvrdily. Film vznik v 50. letech minulého století a je natočen skutečně velice tendenčně. Celý snímek se inspiroval románem *Psohlavci* z roku 1884 a režisér je po celou dobu věrný této předloze - příkladem tomu může být i fiktivní postava Matěje Příbka, kterou si Alois Jirásek do celého příběhu přidal. Rok po vydání Vávrova filmu *Jan Hus* české obecenstvo čekalo na další krok ztvárnění historické problematiky a z celého filmu mám pocit, že toto očekávání Martin Frič nenaplnil.

---

¹⁹² V povídce označován jako Kosina

¹⁹³ JANEČKOVÁ, Jitka. „Druhý život“ Jana Sladkého Koziny v legendách a tradicích. In: *Minulostí západočeského kraje XLII* (2007). Plzeň: Alibisinternational, 2007, s. 153-234, str. 184. ISBN 80-86971-51-3

SUMMARY

Chodsko is an important cultural area of southwestern Bohemia. In the heart of Chodsko area is located the Domažlice town, which has an own distinctive character. Chodsko consists of eleven villages: Draženov, Chodov, Klíčov, Klenči pod Čerchovem, Chodská Lhota, Mrákov, Pocínovice, Postřekov, Stráz, Tlumačov, Újezd.

This bachelor thesis is composed of six chapters. The origin of the citizens (who we call "Chods") is described in the first five theoretical chapters. Chods were subjects of the king and for their services received many privileges from the Bohemian Kings at the borders of Bohemia in the form of 24 majesties. The received privileges differentiate them from the rest of the Bohemian kingdom and in the upshot have lost validity after the Battle of White Mountain. The Peasants' Revolt between 1692 and 1693 was the fight of the Peasants from the Chodsko area and they were fighting for recognition these medieval privileges. The whole Revolt ended for Chods very unhappily. The emperor did not only deny the privileges, but he left executed the foreman of the Chods' Peasant Revolt Jan Sladký Kozina like a warning.

The practical part is focused on the depiction of the belles-lettres and movie "hero" of the Chods' Revolt whose name is Jan Sladký Kozina. He was a model for many famous literary works by Božena Němcová, Alois Jirásek, and Jaroslav Vrchlický. In the film adaptation, he took the biggest part of the movie *Psohlavci* by Martin Frič from 1955.

Nowadays Chodsko is a popular tourist destination not only for its own historical background but also for folklore, Chod's folk costumes, painted pottery, dialect, and the architecture *genius loci* which accompanies the tourists through this area.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

- HRUŠKA, Jan František, František TEPLÝ a Jindřich Šimon BAAR. *Chodská čítanka*. Vyškov: F. Obzina, 1927. Obzinovy tisky. 310 s.
- DALIMIL, MARALÍK, Milan, ed. *Dalimilova kronika*. V Praze: Nakladatelství ELK, 1948. Národní klenotnice, sv. 31, 227 s.
- HÁJEK Z LIBOČAN, Václav, *Kronika česká II. 905 – 1100, zánik pohanství*, Praha: Česká akademie věd, 1923 1448 s.
- Jan Sladký Kozina*. Národopisná výstava Československá, autor neuveden, vydavatelství neuvedeno, dostupné SVK Plzeň, 1995
- JANEČKOVÁ, Jitka. „Druhý život“ Jana Sladkého Koziny v legendách a tradicích. In: *Minulostí západočeského kraje XLII (2007)*. Plzeň: Alibisinternational, 2007, , s. 153-234 ISBN 80-86971-51-3.
- JINDŘICH, Jindřich a Josef KOTAL. *Chodský slovník*. Plzeň: Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, 2007. ISBN 978-80-86944-17-3. 383 s.
- JIRÁSEK, Alois. *Psohlavci: historický obraz*. Vydání 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1955. 245 s.
- KAJER, Jiří. *Naše Klenčí: Hrst listů z osudů chodského městečka*. Vydání I. V Plzni: E. Kosnar, 1947, 32 s.
- KOUTNÁ, Jana. *Historie domažlických Chodů*. vyd. 1. Klenčí pod Čerchovem: Obec Klenčí pod Čerchovem, 2000. ISBN 80-238-5703-7. 79 s.
- KRAMAŘÍK, Jaroslav. *Kozina a Lomikar v chodské lidové tradici*. Vydání 1. Praha: Academia nakladatelství Československé akademie věd, 1972. 195 stran, 14 nečíslovaných stran obrazových příloh. 195 s.
- MAUR, Eduard. *Kozina a Lomikar*. Příloha deníku Svobodné slovo, číslo 20. Praha: nakladatelství Melantrich, 1989. 40 s.
- NOVOTNÝ, Miloš. *Říkalo se mu Kozina*. Újezd: Obecní úřad Újezd, 2015. 79 s.
- ROUBÍK, František a Karel VÁCHAL. *Boj chodského lidu*. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1962. 168 s..
- ROUBÍK, František. *Dějiny Chodů u Domažlic*. Praha: Ministerstva vnitra Republiky Československé, 1931. 666 s.
- SLADKÝ, Václav. *Zastánci práv lidu chodského*. Domažlice: Sdružení chodského národopisu v Domažlicích 1948 -28 s.

TABRERY, Karel. *Psohlavci, Nezrealizovaný film francouzského režiséra Léona Poiriera*. In: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis XXII (2000). Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000, 99- 116, . ISBN 80-244-0203-3.

Beletrie

BAAR, Jindřich Šimon. *Pověsti z Chodska: chodské pohádky a povídky*. V Praze: Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské, 1930 51 s.

CVAČKA, Jakub. *Vo Kozinovi ha vo Lomikarovi: pověsti a příběhy lidu chodského*. V Českých Budějovicích: Č.A.T., 1946. 76 s.

JIRÁSEK, Alois. *Psohlavci*. Ilustroval Mikoláš ALEŠ. Praha: Dobrovský, 2014. Omega (Dobrovský). ISBN 978-80-7390-129-5 251 s.

NĚMCOVÁ, Božena. *Obrazy z okolí domažlického*. Praha: F. Topič, 1912. 208 s.

Internetové zdroje

<http://www.rodon.cz/admin/files/ModuleKniha/140-Selske-ballady.pdf> (31.3.2019)

- elektronická podoba knihy *Selské balady* od Jaroslava Vrchlického

<https://hudba.proglas.cz/folklor/folklorni-okenko/bozena-nemcova-a-chodsko/> (31.3.2019)

- život Boženy Němcové v Domažlicích

<https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/214452801400003/titulky> (31.3.2019)

- beseda českých historiků Eduarda Maur, Josef Nejd, Jirí Mikulec a Zdeněk Procházka

<https://hudba.proglas.cz/klasika/aktuality-k-vysilani-klasik/psohlavci-v-operni-podobe/> (31.3.2019)

<https://www.csfd.cz/film/3092-cesta-do-hlubin-studakovy-duse/prehled/> (31.3.2019)

<https://www.youtube.com/watch?v=Rp8rQZf3XFk> (31.3.2019)

- filmové zpracování slavně věty Jana Sladkého Koziny

https://domazlicky.denik.cz/kultura_region/muzeum-vystavuje-koleckove-kreslo-na-nemz-doizival-jaroslav-vrchlicky-20120507.html (31.3.2019)

<http://www.rodon.cz/admin/files/ModuleKniha/140-Selske-ballady.pdf> (31.3.2019)

<http://www.rodon.cz/admin/files/ModuleKniha/140-Selske-ballady.pdf> (31.3.2019)

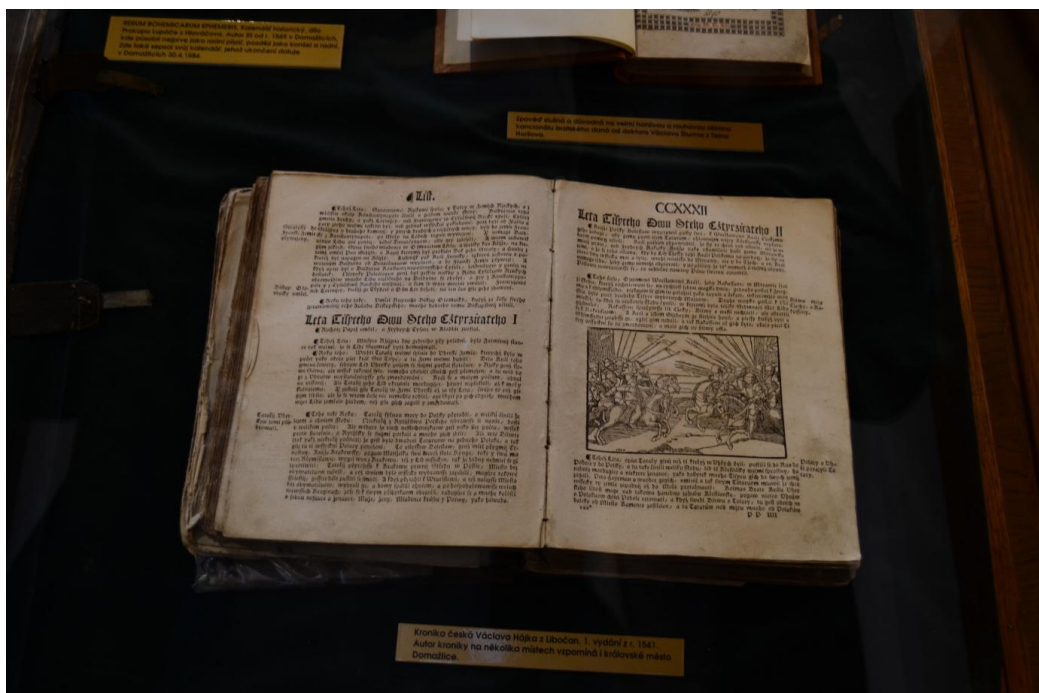

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Kronika česká Václava Hájka z Libočan 1. Vydání z roku 1541 – foto autorka 2019	I
Příloha č. 2: Chodský hrad v Domažlicích – foto autorka 2019.....	I
Příloha č. 3: Půdorys kostela svatého Martina v Klenčí pod Čerchovem, ve žlutém rámečku je zobrazena hrob Wolfa Maxmiliána Lamingena – foto autorka 2019	II
Příloha č. 4: Kostel svatého Martina v Klenčí pod Čerchovem – foto autorka 2019... 	III
Příloha č. 5: Stavení „hu Rosochů“ – rodný statek Jana Sladkého Koziny – foto autorka 2019	III
Příloha č. 6: Naučná tabule v obci Újezd u Domažlic – foto autorka 2019.....	IV
Příloha č. 7: Kozinův statek – průčelí domu – foto autorka 2019.....	IV
Příloha č. 8: Kozinova síň – foto autorka 2019.....	V
Příloha č. 9: Památní deska v areálu plzeňského Prazdroje – foto autorka 2019.....	V
Příloha č. 10: Pomník Jana Sladkého Koziny na Hrádku u Domažlic – foto autorka 2019	VI
Příloha č. 11: Detailní záběr na pamětní desku na pomníku Jana Sladkého Koziny na Hrádku – foto autorka 2019	VI
Příloha č. 13: Příloha č. 13: Naučná stezka v Újezdě – foto autorka 2019.....	VIII
Příloha č. 14: Kresba Mikoláše Aleše pro román Aloise Jiráska – Psohlavci – Foto autorka 2019	VIII
Příloha č. 15: Dopis Aloise Jiráska – foto autorka 2019	IX

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Kronika česká Václava Hájka z Libočan 1. Vydání z roku 1541 – foto autorka 2019

Příloha č. 2: Chodský hrad v Domažlicích – foto autorka2019

Příloha č. 4: Kostel svatého Martina v Klenčí pod Čerchovem – foto autorka 2019

Příloha č. 5: Stavení „hu Rosochů“ – rodný statek Jana Sladkého Koziny – foto autorka 2019

Příloha č. 6: Naučná tabule v obci Újezd u Domažlic – foto autorka 2019

Příloha č. 7: Kozinův statek – průčelí domu – foto autorka 2019

Příloha č. 8: Kozinova síň – foto autorka 2019**Příloha č. 9: Památní deska v areálu plzeňského Prazdroje – foto autorka 2019**

Příloha č. 10: Pomník Jana Sladkého Koziny na Hrádku u Domažlic – foto autorka 2019

Příloha č. 11: Detailní záběr na pamětní desku na pomníku Jana Sladkého Koziny na Hrádku – foto autorka 2019

Příloha č. 12: Pamětní deska Boženy Němcové na náměstí v Domažlicích – foto autorka 2019

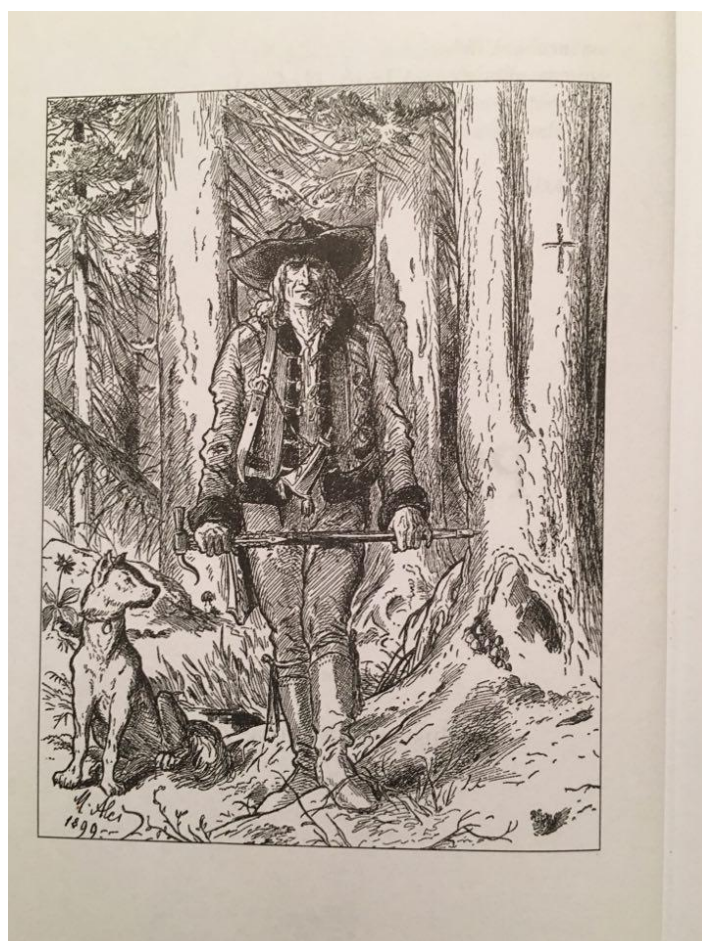

Příloha č. 13: Příloha č. 14: Naučná stezka v Újezdě – foto autorka 2019

Příloha č. 15: Kresba Micoláše Aleše pro román Aloise Jiráska – Psohlavci – Foto autorka 2019

Příloha č. 16: Dopis Aloise Jiráska – foto autorka 2019

Zdroj: Jan Sladký Kozina – Národopisná výstava Československá – 1885-1995

